

TÜRKİYE SELÇUKLU SULTANLARININ YEMİNLERİ

OATHS OF THE SELJUK SULTANS OF ANATOLIA

Seyfullah TÜZMEK*

Öz

Bir kimsenin bir söz veya davranışını pekiştirmek, inandırıcılığını ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla inandığı Tanrı ya da kutsal değerlerinin ad ve sıfatlarını kullanıp bunun yanında yaptığı ya da yapacağı eylem hakkında onları şahit göstermesi olan yemin eylemi dünyanın pek çok din ve medeniyetinde olduğu gibi İslamiyet'te de muhtelif durumlarda başvurulabilir bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte sık yemin edilmesi doğru görülmeyip yeminin bozulması da büyük bir günah sayılmaktadır. Türk tarihi içinde de yemin eylemi hem İslam öncesi Eski Türk âdetlerinde hem de İslamiyet'i kabul sonrasında önemli bir olgu olarak görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye Selçuklu devletinde de sultanlar, çeşitli hadiselerde söz ve davranışlarının doğruluğunu göstermek amacıyla muhataplarına karşı sözlü yeminlerde bulunup yazılı olarak da *sevgend-nâme*, *ahid-nâme* gibi yemin mektupları yazmışlardır. Türkiye Selçuklu sultanlarının ittifak, dostluk kurmak, af ve eman vermek gibi çeşitli durum ve talepler üzerine yemin ettikleri görülmektedir. Sultanların bu eylemleri, yemin etmenin dini bir mükellefiyet olduğu düşünüldüğünde bir inanç meselesi olmakla birlikte önemli bir dinî sorumluluk olarak da değerlendirilebilir. Bu durum aynı zamanda Türkiye Selçuklu sultanlarının iç ve inanç dünyaları hakkında da bilgi edinmemizi sağlar. Ayrıca yaratıcıdan başka üzerlerinde bir güç bulunmayan dünyevi otoritenin sahibi sultanlara karşı muhataplarının da elde etmek ya da korumak istedikleri şeyler hakkında onlardan yemin almak dışında geçerli bir güvenceleri olmadığı görüldüğünde sultanların yeminlerinin önemi daha da anlaşılmaktadır. Bu düşüncelerden hareketle bu çalışmada Türkiye Selçuklu sultanlarının hangi durumlarda, nasıl ve kimlere karşı yemin ettikleri üzerinde kaynaklarda tespit edilen örnekler tetkik edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Selçukluları, sultan, yemin, Sevgend, Sevgend-nâme, Ahid-nâme

Abstract

The act of swearing an oath using the name or attributes of God or his holy values to reinforce a word or behavior, to increase credibility and reliability, or to call on God as a witness to action taken or planned, is an accepted method that can be applied in various situations in Islam, as in many other religions and civilizations. However, taking an oath frequently is not considered acceptable, and breaking an oath is considered a major sin. In Turkish history, taking an oath is seen as an important phenomenon both in pre-Islamic Old Turkish traditions and after the Turk's embrace of Islam. In this regard, the Anatolian Seljuk sultans took oral oaths for their interlocutors and wrote oath letters such as *saugand-nâme* and *ahd-nâme*

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul / Türkiye, seyfullahtuzmek@outlook.com, ORCID ID: 0000-0001-6031-1810

to demonstrate the reliability of their words and behaviors in various cases such as alliance, friendship, forgiveness and trust. Considering that taking an oath is a religious commitment, these actions can also be considered a matter of faith and religious responsibility, which allows us to obtain information about the inner religious worlds of the Anatolian Seljuk sultans. The fact that one would demand an oath from the all-powerful sultan, who had worldly authority second only to the Creator, reveals its importance since there was no valid assurance other than the oath. In this study, examples obtained from the sources on how, for whom, and in what circumstances the Anatolian Seljuk sultans took oaths will be examined.

Keywords: Anatolian Seljuks, sultan, oath, Saugand, Saugand-nāma, Ahd-nāma

Giriş

Bir kimsenin bir söz veya davranışını pekiştirmek, inandırıcılığını ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla inandığı Tanrı ya da kutsal değerlerinin ad ve sıfatlarını kullanmasına, bunun yanında yaptığı ya da yapacağı eylem hakkında onları şahit göstermesine yemin denmektedir¹. Sözlük anlamı itibariyle “sağ el, sağ taraf, güç, kuvvet” gibi manalara sahip olan “yemin”, bu anlamını varılan mutabakatta karşılıklı anlaşma neticesinde tarafların umumiyetle sağ ellerini kullanmalarından almıştır². Dünyanın pek çok din ve medeniyetinde yer almakla birlikte yemin eyleminin tarihi Sümerler ve Eski Mısır uygarlığına kadar gitmektedir. Varlıkları MÖ II. bin yıla kadar dayanan Assurluların tabletlerinde ve Babil kralı Hammurabi (MÖ 1792-1750)’nin yazılı kanunlarında da yeminin bulunduğu görülmektedir³.

Diğer din ve medeniyetlerde olduğu gibi İslamiyet’te de ihtiyaç duyulması hâlinde kişinin beyan ve faaliyetlerinin doğruluğunu tasdik ettirmesi, güvenilirlik kazanması gibi amaçlarla yemin etmek bir yöntem olarak kabul edilmektedir.⁴ Bununla birlikte sık yemin edilmesi doğru görülmeyip yeminin bozulması da kefarete gerektiren bir günah olarak sayılmaktadır. İslami literatürde bu olgu umumiyetle *yemîn* kavramıyla ifade edilirken Arapça *kasem*⁵,

- 1 Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul 1955, s. 402; Ömer Nasuhi Bilmen, *Fıkıh İlmi ve İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*, haz. Abdullah Kahraman, İstanbul 2016, s. 217; Nermin Öztürk, “İlahi Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/13, (2002), s. 167; Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, *DİA*, XLIII, s. 417.
- 2 Ö. N. Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, s. 402; Abdurrahman Candan, “İslâm Hukukunda Yemin ve Ahlakilik”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, XV, (2010), s. 432-433; Edward William Lane, *An Arabic – English Lexicon*, VIII, Beirut 1980, s. 3064; Mehmet Kanar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, İstanbul 2009, s. 1882.
- 3 Maurice A. Canney, “Oath. Semitic”, *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings, IX, New York 1930, s. 437; N. Öztürk, “İlahi Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban”, s. 167.
- 4 İslamiyet’te yemin hakkında bk. Ö. N. Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, s. 402-415; A. Candan, “İslâm Hukukunda Yemin ve Ahlakilik”, s. 431-451; E. Boynukalın, “Yemin”, *DİA*, XLIII, s. 417-420; Nazif Şahinoğlu, “Yemin”, *İA*, XIII, s. 384; J. Pedersen – [Y. Linant de Bellefonds], “Kasam”, *EL*, IV, s. 687-690; Johs. Pedersen, “Kasem”, *İA*, VI, s. 374-378.
- 5 *Kasem* (çoğulu *aksâm*), kelime olarak “bölmek; dağıtmak; paylaştırmak” gibi manalara sahip olup bunun yanında yemin kavramıyla birlikte en sık olarak bu anlamda kullanılan tabirdir. *Kur’ân-ı Kerim*’de de pek çok kez yemin tabiri yerine kullanıldığı ifade edilmektedir (A. Candan, “İslâm Hukukunda Yemin ve Ahlakilik”, s. 432 n. 8; 435-436; J. Pedersen, “Kasem”, *İA*, VI, s. 374; Edward William Lane, *An Arabic – English Lexicon*, VII, Beirut 1980, s. 2988; M. Kanar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, s. 1406).

*ahd*⁶, *hilf*⁷, *mîsâk*⁸ gibi kavramların, Farsçada *sevğend*⁹ ve *peymân*¹⁰, Türkçede de *ant*¹¹ tabirlerinin yemin karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Türk tarihi içinde de yemin eylemi köklü bir gelenek ve geçmişe sahip olup hem İslam öncesi Eski Türk âdetlerinde hem de İslamiyet’i kabul sonrasında Türklerin dostluk ve ittifak kurmak, konuşulan sözlerin doğruluğunu pekiştirmek, karşı tarafın güvenini kazanmak gibi muhtelif durumlarda çeşitli şekillerde yemin ettikleri bilinmektedir¹².

Bu doğrultuda yemin etme eylemi hem dinî hem de toplumsal olarak Türk tarihinde önemli ve eski bir olgu olarak görülmektedir. Anadolu’nun fethedilmesi sürecinde XI. yüzyılda kurulan Türkiye Selçuklu devletinde de sultanlar muhtelif durumlarda söz ve davranışlarının doğruluğunu göstermek amacıyla muhataplarına karşı hem sözlü hem de yazılı olarak yeminler etmişlerdir.

- 6 *Ahd*, sözlükte “antlaşma; söz, yemin, ant”, “bir şeyin yerine getirilmesini emretmek” gibi anlamlarda geçmekte olup bir şeyi yapmak üzerine söz vermenin yanında dinî bir mükellefiyet olarak yemin manası da taşımaktadır (Abdurrahman Küçük, “Ahid”, *DİA*, I, s. 532-533; Edward William Lane, *An Arabic – English Lexicon*, V, Beirut 1980, s. 2182; Ali Ekber Dehrodâ, *Lugat-nâme*, haz. Muhammed Mu’in – Seyyid Ca’fer-i Şehîdî, XI, Tahran 1377/1998, s. 16450-16252; M. Kanar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, s. 1296). Ayrıca kaynaklarda *ahd* tabiri sıklıkla Farsça *peymân* kelimesiyle birlikte geçerek varılan yeminli anlaşma ve yazılı mukaveleleri ifade etmek için kullanılmıştır (bu çalışma içerisinde *ahd u peymân* örnekleri tetkik edilmiştir).
- 7 Kişiler arasındaki ahidleşme, ittifak ve dostluğu sağlamak için edilen yemine denmektedir. İslamiyet öncesi Arap toplumu arasında da bu türden yeminleşmenin oldukça yaygın olduğu ifade edilmektedir (A. Candan, “İslâm Hukukunda Yemin ve Ahlakilik”, s. 436; C. van Arendonk, “Hilf”, *İA*, V/1, s. 486-487; Nadir Özkuyumcu, “Hilf”, *DİA*, XVIII, s. 29-30; Edward William Lane, *An Arabic – English Lexicon*, II, Beirut 1980, s. 627-628; M. Kanar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, s. 769).
- 8 Sözlükte “antlaşma, sözleşme; sağlam söz, kesin söz”, “kuvvetli ahid ve antlaşma” gibi anlamlara gelmektedir (Francis Joseph Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London 1963, s. 1359; Mehmet Kanar, *Büyük Farsça – Türkçe Sözlük*, İstanbul 2016, s. 1453; Salime Leyla Gürkan, “Misâk”, *DİA*, XXX, s. 172-173).
- 9 *Sevğend*, sözlükte “yemin, and” olarak geçmektedir (Ali Ekber Dehrodâ, *Lugat-nâme*, haz. Muhammed Mu’in – Seyyid Ca’fer-i Şehîdî, IX, Tahran 1377/1998, s. 13846; Muhammed Mu’in, *Ferheng-i Fârsî*, II, Tahran 1375/1996, s. 1954; F. J. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, s. 709; M. Kanar, *Büyük Farsça – Türkçe Sözlük*, s. 842).
- 10 *Peymân*, tarihî kaynaklarda bilhassa yazılı yeminli anlaşmaları tanımlamak üzere geçmekte olup sözlükte de “antlaşma, sözleşme, pakt, ahit” anlamlarına gelmektedir (Ali Ekber Dehrodâ, *Lugat-nâme*, haz. Muhammed Mu’in – Seyyid Ca’fer-i Şehîdî, IV, Tahran 1377/1998, s. 6033-6034; Muhammed Mu’in, *Ferheng-i Fârsî*, I, Tahran 1375/1996, s. 942; F. J. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, s. 269; M. Kanar, *Büyük Farsça – Türkçe Sözlük*, s. 404).
- 11 Kaşgarlı Mahmûd’un *Divânü Lugati’l-Türk* adlı eserinde “yemin” kelimesinin karşılığı olarak geçmektedir (*Divânü Lugati’l-Türk*, Türkçe terc. Besim Atalay, I, Ankara 1985, s. 42, 459). Abdulkadir İnan, Eski Türklerde yemin kavramına karşılık olarak *ant* kavramıyla birlikte *kargış* kelimesinin de kullanıldığını, bir gerçekle yalanı ayırt etmek, sözün doğruluğunu ortaya koymak anlamında *kargışın*, dostluk kurmak, müttefik olmak için de *ant* tabirinin kullanıldığını sonraki dönemde bu iki kavramın birleşerek yemin etmek için yalnızca *ant* tabirinin tercih edildiğini belirtmektedir (“Eski Türklerde ve Folklorlarda “Ant””, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VI/4, (1948), s. 286-287).
- 12 Türklerde yemin etme âdeti, ritüelleri ve bu hususta örnekler için bk. A. İnan, “Eski Türklerde ve Folklorlarda “Ant””, s. 279-290; İlhami Durmuş, “Türk Kültür Çevresinde Ant”, *Milli Folklor Dergisi*, XI/84, (2009), s. 97-106; Necdet Öztürk, “15. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde And/Yemin Kayıtları”, *Yemin Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul 2013, s. 5-16; Abdulselem Arvas, “Türk Destanlarında “Ant İçme” Ritüeli Üzerine Bazı Tespitler”, *Folklor/Edebiyat*, XXV/100, (2019), s. 997-1009.

Türkiye Selçuklu devleti sultanlarının sözlü veya yazılı olmak üzere yemin etmelerine dair örneklerin çoğu, devrin en önemli kaynaklarının başında gelen İbn Bîbî (öl. 684/1285'ten sonra)'nin *el-Evâmiru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye*¹³ adını taşıyan eserinde yer almaktadır. Tespit edilen örneklerin önemli kısmı bir şehir veya kale kuşatması sırasında kuşatılanların eman¹⁴ talepleri doğrultusunda teslim şartlarının en önemli maddesini oluşturan muhasara altında olanların can ve mal güvenliğinin teminatı hususunda sultanların hem söz verip yemin etmeleri hem de *sevğend-nâme*¹⁵ ve *ahid-nâme*¹⁶ olmak üzere yazılı yemin mektupları hazırlanmasıyla ilgiliyken yine, bir başka hükümdarla dostluk ve ittifak kurmak, hanedan üyeleri ya da devlet adamlarıyla muhtelif hususlarda varılan mutabakatlarda ve ülkedeki ticari hayatı geliştirmek gibi çeşitli durum ve muhataplarının talepleri doğrultusunda Türkiye Selçuklu sultanlarının yemin ettikleri görülmektedir.

Türkiye Selçuklu sultanlarının yeminlerinin tespit ve değerlendirmesi, hükümdarların, hakkında çok fazla malumatın bulunmadığı iç ve inanç dünyaları üzerine bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır. Çalışma bu temel fikir üzerinden yola çıkılarak hazırlanmış olup, Türk ve İslam tarihi içerisinde önemli bir geçmişe sahip olan yemin eyleminin Türkiye Selçuklu sultanlarına nasıl ve ne şekilde intikal ettiği görülmeye gayret edilmiştir. Bu sayede hem Türkiye Selçuklu sultanlarının şahsi hayatlarına ve düşünce yapılarına dair bilgimiz artacak hem de toplumda var olan dinî ve kültürel olarak önemli bir olgunun hükümdar nezdinde nasıl yaşadığı görülecektir. Bununla birlikte bu yeminler, hangi şartlarda gerçekleşmiş olduklarının açıklanmasıyla Türkiye Selçuklu sultanlarının dâhil oldukları siyasi hadiselerdeki güç ve konumlarını da gösterecektir. Tespit edilen bu yeminleri; sözlü yeminler, yazılı yeminler ve hem sözlü hem yazılı yeminler olmak üzere üç başlık altında incelemek mümkündür.

- 13 Müellif ve eseri hakkında bk. Adnan Sadık Erzi, “İbn Bîbî”, *İA*, V/1, s. 712-718; Abdülkerim Özaydın, “İbn Bîbî”, *DİA*, XIX, s. 379-382; Herbert W. Duda, “İbn Bîbî”, *EP*, III, s. 737-738; Osman G. Özgüdenli, *Ortaçağ'da Türkler; Moğollar, İranlılar (Kaynaklar ve Araştırmalar)*, İstanbul 2020, s. 97-125.
- 14 Savaş durumu içerisinde karşı tarafın teslim olmak isteyip bunun için can ve mal teminatına ve bu talebe denilmektedir (bk. Nebi Bozkurt, “Eman”, *DİA*, XI, s. 75-77).
- 15 Farsça yemin anlamına gelen *sevğend* ve mektup manasındaki *nâme* kelimelerinin birleşmesinden oluşan *sevğend-nâme*, yemin mektubu demektir. *Sevğend-nâmeler*, bilhassa af, bağışlama, eman talepleri gibi hususlarda talep eden tarafa verilmek üzere ya divân görevlileri tarafından ya da bizzat hükümdarların eliyle kaleme alınırdı (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1988, s. 112; Hasan Enverî, *İstilhât-i divânî-yi devre-yi Gaznevî ve Selçukî*, Tahran 1373/1994, s. 254; Ali Ekber Dehhodâ, *Lugat-nâme*, IX, s. 13847; Muhammed Mu'în, *Ferheng-i Fârsî*, II, s. 1954; M. Kanar, *Büyük Farsça – Türkçe Sözlük*, s. 842).
- 16 Arapça “antlaşma; söz, yemin, ant”, “bir şeyin yerine getirilmesini emretmek” gibi manaları bulunan *ahd* ve Farsça mektup anlamındaki *nâme* kelimelerinden oluşan *ahid-nâme*, hükümdarların emirleri doğrultusunda bir kişi, topluluk ya da devlete bazı haklar tanımak, bunun yanında bir şehir ya da kale muhasarasında teslim olmak isteyen şehir yönetici ve halkına eman vermek üzere hazırlanan diplomatik belgeye denilmektedir. Ayrıca yabancı devletlere karşı verilen ticari imtiyazları içeren belgeler de *ahid-nâme* olarak adlandırılmaktadır. (Bk. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, s. 112; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, Ankara 2014, s. 113-114; Hanefî Palabıyık, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, Ankara 2002, s. 149-150; Mustafa Fayda, “Ahidnâme”, *DİA*, I, s. 535-536; Ali Ekber Dehhodâ, *Lugat-nâme*, haz. Muhammed Mu'în – Seyyid Ca'fer-i Şehîdî, XI, Tahran 1377/1998, s. 16454; M. Kanar, *Büyük Farsça – Türkçe Sözlük*, s. 988. Osmanlı dönemi için bk. Nejdî Gök, *Osmanlı Diplomatasında Bir Berat Çeşidi Olan Ahidnâmeler*, *Türkiye Günlüğü*, 59, (2000), s. 97-113; Mübahat Kütükoğlu, “Ahidnâme. Türk Tarihi”, *DİA*, I, s. 536-540).

1. Türkiye Selçuklu Sultanlarının Sözlü Yeminleri

Edilen bir yeminin dinî şartlara uygunluk göstermesi ve yapılan eylemin dinen yemin olarak kabul edilebilmesi için yemin ifadelerinin sözlü olarak söylenmesi ve hangi dilde yemin edilecekse de o dilde yer alan yemin söz ya da fiillerinin kullanılması gerekmektedir¹⁷. Bu doğrultuda Türkiye Selçuklu sultanlarının sözlü ve aynı zamanda yazılı yeminleri daha fazla tespit edilmekle birlikte sadece sözlü olarak yemin etmeleri ile ilgili kaynaklarda az sayıda örnek mevcuttur. Bu örneklerin tespiti, sultanların yemininin geçtiği hadiselerde sadece sözlü olarak yemin ettiği ile ilgili belirli bir ifadeden değil, zikredilen hadise içerisinde yazılı olarak bir yemin metninden bahsedilmemesiyle mümkün olmuştur. Bu sebeple yazılı yemin belgelerinin muhatapları için sözlü olarak verilen yeminlerden çok daha muteber olduğu görüldüğünde Türkiye Selçuklu sultanlarının sadece sözlü olarak yemin ettiği tespit edilen bu örnekler dikkatle incelenmeli, kaynakların yazılı yeminler için ayrıca bir malumat verme gereği duymamış olabileceği de düşünülmelidir.

Bu doğrultuda sadece sözlü olmak üzere gerçekleştiği tespit edilen ilk yemin, Sultan I. Kılıç Arslan (1092-1107)¹⁸ döneminde 500/1107 yılında sultanın Musul şehrini ele geçirmesi sırasında. Sultan şehir halkı ve şehir hâkimiyeti üzerine girmiş olduğu mücadelede hayatını kaybeden Musul valisi Çökermiş'in askerlerinin davetiyle Musul'a gelmiş ve şehre girmiştir. Sultanın bu davet sırasında şehir halkı ve Çökermiş'in askerlerine bir zarar vermeyeceği üzerine, onların talebi ile yemin ettiği (*hulf*) görülmektedir¹⁹. Sultanın şehri ele geçirmesi muhataplarına karşı talep edilen yemini vermesi neticesinde onların şehri teslimiyle gerçekleşmiştir.

Türkiye Selçuklu sultanlarının bir başka sözlü yemini, Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev (1192-1196, 1205-1211)²⁰ tarafından kendisine gelerek içinde buldukları zor durum için müracaatta bulunan tüccarlara karşı verilmiştir. I. Gıyâseddin Keyhusrev, Selçuklu sultanlarının âdeti

17 E. Boynukalın, "Yemin", *DİA*, XLIII, s. 418-419. Bir sözlü ifadenin dinen yemin sayılıp sayılmayacağı hakkında örnekler için bk. Ö. N. Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, s. 402-415.

18 Hakkında bk. Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara 1996; Burak Nazif Sarıcı, *Haçlıları Durduran Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan*, İstanbul 2022; Osman Turan, "Kılıç Arslan I", *İA*, VI, s. 681-688; Cl. Cahen, "Kilidj Arslan I", *EP*, V, s. 103-104; Işın Demirkent, "Kılıcarslan I", *DİA*, XXV, s. 396-398.

19 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, neşr. Carolus J. Tornberg, *Ibn-el-Athiri, Choronicon, quod perfectissimum inscribitur*, X, Beirut 1399/1979 [= İbnü'l-Esîr/Tornberg], s. 426-427; Türkçe terc. Abdülkerim Özaydın, *İslâm Tarihi, el-Kâmil fi't-târîh Tercümesi*, X, İstanbul 1987, s. 342. Sultanın yeminiyle birlikte onun isteği üzerine şehir halkı ve Çökermiş'in askerleri de I. Kılıç Arslan'a biat ettiklerine dair yemin etmişlerdir (İbnü'l-Esîr/Tornberg, X, s. 427; İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi, el-Kâmil fi't-târîh Tercümesi*, X, s. 342). Bu hadise hakkında bk. Abdülkerim Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, Ankara 1990, s. 60-63.

20 Hakkında bk. Tuncer Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, Ankara 1997; Selim Kaya, *I. Gıyâseddin Keyhusrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara 2006, s. 19-64, 97-198; Osman Turan, "Keyhusrev I", *İA*, VI, s. 613-620; Cl. Cahen, "Kaykhusraw", *EP*, IV, s. 816; Ali Sevim, "Keyhusrev I", *DİA*, XXV, s. 347-349.

olduğu üzere mezâlim dîvânında²¹ olduğu sırada bir grup tüccar, toplantı mekânı *dâdgâha*²² gelerek sultana, Antalya sahilinde malları ve eşyalarına bölgenin Frenk melikleri tarafından zorla el konulduğunu söyleyip şikâyetle bulunmuştur. Sultan, tüccarları dinleyip bu acıklı hâlleri karşısında üzülen, mallarını geri alıp kendilerine eksiksiz bir şekilde teslim edeceğine dair yemin etmiştir²³. Sultanın ettiği yemin kaynağında “her şeyin sahibi olan Allah’ın huzurunda beyaz güne ve lacivert renkli geceye yemin etti (*sevğend hord*)” şeklinde bir beyitle ifade edilmiştir²⁴. Sultanların sözlü ve yazılı yeminleriyle ilgili pek çok örnekle birlikte kaynağın edebî anlatımı ve üslubuyla da ilgili olması ihtimali yanında, I. Gıyâseddin Keyhusrev’in yemininin bu şekilde açıkça yer alması bakımından mezkûr beyit oldukça ilgi çekicidir.

Tüccarların şikâyetiyle birlikte Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev Antalya üzerine sefer kararı almış, neticesinde şehir 603/1207 yılında fethedilmiştir. Daha sonra sultanın tüccarlara verdiği yemin gereği onların el konulan mallarından şehirde bulunanları teslim edilmiş, geri kalanlarının da değerleri nispetinde hazineden tazmini sağlanmıştır²⁵. Sultanın tüccarların durumuyla bu derecede yakından ilgilenmesi, mallarının tazmini noktasında ağır yeminler etmesi ve olayı titizlikle takibi, hadisenin duyulmasıyla tüm dünyadan tüccarların gönül rahatlığıyla ülkesine gelebilmeleri ve bu şekilde Türkiye Selçuklu devletinde ticaret hayatını geliştirmek istemesiyle ilgilidir²⁶.

Bir adak olması sebebiyle sözlü olarak yapıldığını rahatlıkla ifade edebileceğimiz bir örnek de aralarında saltanat mücadelesi bulunan Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)’un²⁷,

- 21 Mezâlim dîvânı, halife ve hükümdarların, halktan veya devlet görevlilerinden zulme uğrayan kişilerin şikâyetlerini bizzat dinledikleri ve çözüme kavuşturdukları yerdird (Mehmet Aykaç, *Abbâsî Devleti’nin İlk Dönemi İdarî Teşkilâtında Dîvânlar (132-232/750-847)*, Ankara 1997, s. 62; Erdoğan Merçil, *Selçuklular Zamanında Dîvân Teşkilâtı (Merkez ve Eyâlet Dîvânları)*, İstanbul 2015, s. 55; Seyfullah Tüzmeç, *İbn Bibî’nin el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye fi’l-umûri’l-‘Alâ’iyye Adlı Eserinde Kullanılan Siyâsî-İdarî-Askerî İstulâh ve Unvanların Tespit, Tahlit ve Değerlendirmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2021, s. 64-65; Celal Yeniçeri, “Mezâlim”, *DİA*, XXIX, s. 515-518).
- 22 Türk ve İslam devletlerinde zulme uğrayanların şikâyetlerini bildirdikleri *dîvân-i mezâlimin* yapıldığı yer için kullanılan kavramdır (S. Tüzmeç, *İbn Bibî’nin el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye fi’l-umûri’l-‘Alâ’iyye Adlı Eserinde Kullanılan Siyâsî-İdarî-Askerî İstulâh ve Unvanların Tespit, Tahlit ve Değerlendirmesi*, s. 22-23).
- 23 İbn Bibî, Nâsîru’l-dîn Huseyn b. Muhammed b. ‘Alî el-Ca’ferî er-Rugadî, *el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye fi’l-umûri’l-‘Alâ’iyye*, tıpkıbasım Adnan Sadık Erzi, Ankara 1956 [= İbn Bibî/Erzi] s. 96; *el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye fi’l-umûri’l-‘Alâ’iyye*, neşr. Necatî Lugal – Adnan Sadık Erzi, I, Ankara 1957 [= İbn Bibî/Lugal-Erzi] s. 138; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, *el-Evâmîru’l-‘Alâ’iyye fi’l-umûri’l-‘Alâ’iyye [Selçuk-nâme]*, II. Tercüme, Ankara 2014 [= İbn Bibî/Öztürk] s. 126.
- 24 İbn Bibî/Erzi, s. 96; İbn Bibî/Lugal-Erzi, s. 138; İbn Bibî/Öztürk, s. 126.
- 25 İbn Bibî/Erzi, s. 99-100; İbn Bibî/Lugal-Erzi, s. 142-143; İbn Bibî/Öztürk, s. 129-130.
- 26 Bununla ilgili bk. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyasî Tarih Alp Arslan’dan Osman Gazi’ye (1071-1318)*, İstanbul 2011, s. 305-310, 314; T. Baykara, I. *Gıyâseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, s. 36-39, 51-55; İsmet Kayaoğlu, “Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIV (1981), s. 360-361; Muharrem Kesik, “Antalya’ya Yapılan İlk Akınlar ve Şehir Selçuklu Hakimiyeti Altına Girmesi”, *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu 18-19 Aralık 2003*, yay. haz. Necdet Ekinci – Hatice Akin, Antalya 2006, s. 7-8.
- 27 Hakkında bk. Salim Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, Ankara 1997; Osman Turan, “Keykâvus I”, *İA*, VI, s. 631-642; Cl. Cahen, “Kaykâ’üs”, *El²*, IV, s. 813; Faruk Sümer, “Keykâvus I”, *DİA*, XXV, s. 352-353.

kardeşi I. Alâeddin Keykubâd (1220-1237)'i²⁸ Ankara şehrinde muhasarası sürerken şehrin karşısına bir medrese yaptırıp şehrin fethinin gerçekleşmesi durumunda burada vakıflar kurup fakihler görevlendireceği, muhasara uzamış olursa da burada oturmak için kendisine bir saray yaptırmış olacağı düşüncesinde görülmektedir. Bu örnek, bir Türkiye Selçuklu sultanının söz ve adakta (*ahd u nezir*)²⁹ bulunduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. *Nezirin*, İslam fikhında, yapılması üzerine Allah'a söz vermek anlamı göz önüne alındığında, I. İzzeddin Keykâvus'un bu davranışını sultanların söz ve yeminleri hususunda önemli bir örnek olarak görmek mümkündür³⁰. Neticede Ankara şehri ele geçirilince sultan, söz ve adağına uygun olarak buraya çok miktarda emlak vakfetmiş, fakat I. Alâeddin Keykubâd, kardeşinin ardından tahta geçince bu vakıfları iptal edip yapılan medreseyi yıktırıştır³¹.

Sadece sözlü olarak yapılmış olduğu söylenebilecek bir başka yemin örneği, 615/1218 yılında Halep'i ele geçirmek amacıyla Suriye şehirleri üzerine bir sefer düzenlemek isteyen Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un, emirlerinin tavsiyesi üzerine Eyyübîlerden Sumeysat hâkimi Melik Efdal ile bir ittifak yapması sırasında tespit edilmektedir. Buna göre Halep şehri alınca sultana itaat etmek şartıyla Melik Efdal'e bırakılacak ve Melik Eşref'in elinde bulunan Urfa, Harran gibi şehirler de ele geçirilip I. İzzeddin Keykâvus'un hâkimiyetinde kalacaktı. Sultan I. İzzeddin Keykâvus bu anlaşmaya uyacağına dair Melik Efdal ile karşılıklı yeminler (*el-eymân*) etmiştir³². Ancak sultanın son seferi olan bu harekât istenilen hedeflere ulaşılmadan neticelenmiştir³³.

Türkiye Selçuklu sultanlarının yalnızca sözlü olarak etmiş olduğu tespit edilen bir yemin örneği de Sultan I. Alâeddin Keykubâd döneminde sultanın kendisinden eman talebinde bulunan Hısnıkeyfâ Artuklularından Melik Mes'ûd (1222-1232)'un teklifini kabulünde görülmektedir. Sultan, 623/1226 yılında daha öncesinde Türkiye Selçuklularına tâbi iken Eyyübîler ile ilişki içerisine girerek itaatten ayrılan Hısnıkeyfâ Artukluları meliki Mes'ûd üzerine bir sefer düzenlemiştir. Emîr Mübârizeddin Çavlı ve Emîr-i ahûr Esededdin Ayas gibi Türkiye Selçuklu devletinin güçlü emirleri ile çıkılan seferde Kâhta ve Çemişkezek başta olmak üzere önemli kalelerinin Türkiye Selçuklu ordusu tarafından ele geçirilmesi ardından zor durumda kalan Mes'ûd, eman talebinde bulunmak üzere kıymetli hediyelerle birlikte güvenilir bir kimseyi Sultan I. Alâeddin Keykubâd ile görüşmek için göndermiştir. Elçi, sultanın huzuruna çıkmaya muvaffak

28 Hakkında bk. Mehmet Altay Köymen, *Büyük Alâeddin Keykubad ve Zamanı*, yay. haz. Salim Koca – Sinan Tarıfci, İstanbul 2020; Emine Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, Ankara 2003; Osman Turan, "Keykubâd I", *İA*, VI, s. 646-661; Cl. Cahen, "Kaykubâd I", *EP*, IV, s. 817-818; Faruk Sümer, "Keykubad I", *DİA*, XXV, s. 358-359.

29 Arapça bir kavram olan *nezir*, Türkçede adak kelimesinin karşılığı olup, dinî bir sorumluluğu olmadığı hâlde kişinin kendi isteğiyle bir şey üzerinde vaatte bulunup bunu kendisine bir yükümlülük yapmasıdır (Ahmet Özel, "Adak", *DİA*, I, s. 337).

30 İslam fikhında *nezir* için bk. Ö. N. Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, s. 416-423; M. Aydın, *İslâm Dini İlmihali, İtikad – İbadet – Ahlak*, s. 292-293; A. Özel, "Adak", *DİA*, I, s. 337-340.

31 İbn Bibî/Erzi, s. 135; İbn Bibî/Lugal-Erzi, s. 194; İbn Bibî/Öztürk, s. 164.

32 İbnü'l-Esîr/Tornberg, XII, s. 348; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, Türkçe terc. Ahmet Ağırakça – Abdülkerim Özaydın, *İslâm Tarihi, el-Kâmil fi't-târih Tercümesi*, XII, İstanbul 1987 [= İbnü'l-Esîr/Ağırakça-Özaydın], s. 307.

33 Bk. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 337-340; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, s. 47-59.

olmuş ve melikin gönderdiği hediyeleri sunmuştur. Bunun ardından sultan, elçiyle “mücevher saçan dilinden” bizzat konuşarak Melik Mes’ûd’un tâbiyetini sunması ve bir daha itaatten ayrılmaması, aksi durumda çok daha kötü bir şekilde cezalandırılacağı koşuluyla eman isteğini kabul etmiştir. Hadiseyi aktaran kaynakta, bu esnada Sultan I. Alâeddin Keykubâd’ın ağzından çıktığı anlaşılan “bu söze yıldızların, güneşin ve ayın efendisi olan Tanrı şahit olsun” şeklinde bir beyit de geçmektedir. Burada Sultan I. Alâeddin Keykubâd’ın yemin ettiğine dair doğrudan bir ifade bulunmamakla birlikte söylenen sözlerin doğruluğu hakkında Tanrı (*dâdâr*)’nın şahit gösterilmesi ile zikredilen beytin açık şekilde sözlü bir yemin olduğu görülmektedir³⁴.

Yine yalnızca sözlü olarak edilmiş olan bir yemin, Sultan I. Alâeddin Keykubâd’ın 627/1230 yılında Hârezmşâhlara karşı zafer kazandığı Yassı-Çimen Savaşı ve sonrasında Erzurum’un ele geçirilmesi ardından müttefiki olan Eyyübî hükümdarı Melik Eşref (1200-1237) ve Hârezmşâh sultanı Celâleddin Hârezmşâh (1220-1231) ile aralarında sulhu tesis etmeleri sırasında tespit edilmektedir. Üç hükümdar elçiler aracılığıyla yapılan görüşmeler neticesinde sahip oldukları topraklarda hâkimiyetlerinin tanınması kaydıyla sulh yapmışlar ve bunu vermiş oldukları yeminlerle (*eymân*) tasdik etmişlerdir³⁵.

Yukarıdaki bu örneklerle birlikte, XVII. yüzyılda kaleme alınması sebebiyle Türkiye Selçukluları tarihi için bir geç dönem kaynağı olan Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah (öl. 1113/1702)’ın yazmış olduğu Arapça bir dünya tarihi olan *Câmi’u’-d-düvel*’de de Türkiye Selçuklu sultanlarının sözlü olarak yemin etmeleri ile ilgili örnekler bulunmaktadır. Müellifin kendi ifadesiyle de tespit edildiği üzere³⁶ kitabının Türkiye Selçukluları bahsinin kaynağını oluşturan İbn Bîbî ve Aksarâyî’nin eserlerinde yer alan örnekler çalışmamızda detaylıca incelenmiştir. Bu sebeple doğrudan bu iki kaynaktan alındığı görülen örnekler olmaları dolayısıyla *Câmi’u’-d-düvel*’e tekrar değinilmemiştir. Ancak Büyük Selçuklu sultanı Alp Arslan (1064-1072)’ın Türkiye Selçuklu devletinin ilk hükümdarı Kutalmış oğlu Süleymanşâh (1075-1086)’dan³⁷ kendisine itaat etmesi ve bağlı kalması hususunda yemin olarak (*hîlf*) ona babasının topraklarını vermesi örneği, incelenen diğer kaynaklarda bulunmaması hasebiyle önemli olup bu

34 İbn Bîbî/Erzi, s. 291-292; İbn Bîbî, *el-Evâmîru’l-’Alâ’iyye fi’l-umûri’l-’Alâ’iyye*, neşr. Jâle Mutahiddîn, Tahran 1390/2011 [İbn Bîbî/Mutahiddîn] s. 269-272; İbn Bîbî/Öztürk, s. 309-310. Hadiseyle ilgili kaynağımız olan İbn Bîbî’nin eserinin muhtasar metninde sultanın Melik Mes’ûd’a eman vermesi yer alırken açık bir şekilde yemin edildiğini gösteren bu beyit geçmemektedir (bk. İbn Bîbî, *el-Evâmîru’l-’Alâ’iyye fi’l-umûri’l-’Alâ’iyye*, M. Th. Houtsma, *Historie des Seldjoudes d’Asie Mineure d’après l’Abrégé du Seldjouknameh d’Ibn Bîbî. Texte Persan publié d’après le Ms. de Paris*, Recueil de textes relatifs à l’Historie des Seldjoudes, vol. IV, Leiden 1902 [= İbn Bîbî/Houtsma] s. 122-123; Türkçe terc. M. Nuri Gencosman, notlar ilâve eden Feridun Nafiz Uzluk, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi, İbn Bîbî’nin Farsça Muhtasar Selçuknâmesi*, Ankara 1941 [= İbn Bîbî/Gencosman] s. 114-115).

35 İbnü’l-Esîr/Tornberg, s. 491; İbnü’l-Esîr/Ağırakça-Özaydın, s. 455.

36 Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu’-d-düvel, Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Türkçe terc. ve neşr. Ali Öngül, İzmir 2001, s. 142.

37 Hakkında bk. Ali Sevim, *Anadolu Fâtihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara 1990; Osman Turan, “Süleyman-şah I”, *İA*, XI, s. 201-219; Ali Sevim, “Süleyman Şah I”, *DİA*, XXXVIII, s. 103-105.

örneği bir Türkiye Selçuklu sultanının bir başka hükümdara karşı yalnızca sözlü yemini olarak değerlendirilmektedir³⁸.

2. Türkiye Selçuklu Sultanlarının Yazılı Yeminleri

Bir sultanın mühim bir dinî sorumluluk olan yemin etme eylemini gerçekleştirmesi başlı başına ehemmiyet taşıyan bir hususiyet olmakla birlikte bunun yazılı olarak bir resmî belge hâline getirilmesi yeminin muhatapları için geçerli ve kalıcılığı açısından oldukça önemlidir. Bu doğrultuda Türkiye Selçuklu sultanlarının af ve eman vermek, dostluk, mütteliklik kurmak gibi çeşitli amaçlarla ya bizzat kendi elleriyle yazdıkları ya da hazırlanmasını emrettikleri ve yalnızca yazılı olarak edilmiş olduğu anlaşılan yeminler aşağıda tetkik edilecektir.

Türkiye Selçuklu sultanlarının sadece yazılı olarak yemin ettiklerinin görüldüğü ilk durum, Sultan II. Kılıç Arslan (1155-1192)³⁹ döneminde sultanın 557/1162 yılında Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos (1143-1180) ile ittifak edip desteğini kazanmak amacıyla yaptığı İstanbul ziyaretinde tespit edilmektedir. Sultan kardeşlerine ve Anadolu'daki en önemli rakibi Dânişmendlilere karşı imparatorun desteğini sağlamak üzere yaptığı bu ziyarette Manuel Komnenos tarafından çok iyi bir şekilde karşılanmış ve neticede imparatorla ölünceye kadar kendisine sadakat göstereceğine dair yeminli bir anlaşma yapmıştır⁴⁰. Bu hadisede mücadele ettiği rakipleri karşısında zor durumdaki bir Türkiye Selçuklu sultanının bir hükümdarın desteğini kazanmak amacıyla sadakat üzerine yemin ederek bir anlaşma yaptığı görülmektedir. Burada sultanın yeminini sözlü olarak da tekrar etmiş olabileceği muhtemel olmakla birlikte kaynaktan bu hususta net bilgi sahibi olmamız mümkün değildir.

Türkiye Selçuklu sultanlarının bir başka sözlü yemini Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev'in 601/1205 yılında ikinci kez Türkiye Selçuklu tahtına çıkışı sırasında tespit edilmektedir. Buna göre, Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev, ilk kez tahta geçmesi ardından kardeşi II. Rükneddin Süleymanşâh (1196-1204)⁴¹ ile girdiği saltanat mücadelesini kaybedip Selçuklu ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır⁴². I. Gıyâseddin Keyhusrev, bunun ardından çeşitli yerlerde gurbet hayatı yaşadıkdan sonra 600/1204 yılında kardeşinin vefat haberini almasıyla tahta çıkan yeğeni

38 Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-düvel, Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, s. 5.

39 Hakkında bk. Abdulhalûk Çay, *II. Kılıç Arslan*, Ankara 1987; Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, I, Ankara 2020, s. 289-356; Osman Turan, "Kılıç Arslan II", *İA*, VI, s. 688-703; Cl. Cahen, "Kilidj Arslan II", *EP*, V, s. 104; Abdülkerim Özaydın, "Kılıcarslan II", *DİA*, s. 399-403.

40 Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan, Ankara 2000, s. 334. Sultanın İstanbul'a ziyareti ve yapılan anlaşma hakkında daha bk. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 227-228; Muharrem Kesik, "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın İstanbul'u ziyareti ve Türkler'in Tarihteki İlk Uçuş Denemesi (1162)", *Bellekten*, LXVI/247, (2002), s. 839-848.

41 Hakkında bk. S. Kaya, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşâh Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 52-96; Osman Turan, "Süleyman-şâh II", *İA*, XI, s. 219-231; Selim Kaya, "Süleyman Şah II", *DİA*, XXXVIII, s. 105-108.

42 Bk. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 268-271; T. Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, s. 20-22 S. Kaya, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşâh Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, s. 49-51.

III. İzzeddin Kılıç Arslan (1204-1205)⁴³ bertaraf ederek Türkiye Selçuklu tahtını ele geçirmek üzere başkent Konya önlerine gelerek şehri muhasara etmiştir. Muhasaranın başlamasıyla birlikte şehir halkının ısrarlı direnişine sinirlenen I. Gıyâseddin Keyhusrev askerlerine şehir halkının kale dışındaki ağaçlarını kesmelerini ve buralardaki evlerini yıkmalarını emretmiş, ahali bu şekilde ağır kayıplarına rağmen direnmekten vazgeçmeyince Sultan III. İzzeddin Kılıç Arslan direnmelerinin sonuç getirmeyeceğini söyleyip onların ailelerinin hayatlarını boş yere tehlikeye atmamalarını isteyerek I. Gıyâseddin Keyhusrev'in canını bağışlaması durumunda bunu kabul edeceğini belirtmiştir. Şehirdekiler bunun üzerine haber göndererek III. İzzeddin Kılıç Arslan'ın söylediklerini bildirmişler, I. Gıyâseddin Keyhusrev de bundan ziyadesiyle memnun olmuştur. Ardından III. İzzeddin Kılıç Arslan'a Tokat vilayetini vererek şehir ileri gelenlerine de *iktâ*'lar bağışlamıştır. Bu konuda yazılan ahidler (*uhûd*) ve menşurlar şehre ulaştınca Sultan III. İzzeddin Kılıç Arslan amcası I. Gıyâseddin Keyhusrev'in huzuruna giderek tahtı ona bırakmıştır⁴⁴. Bu örnekte Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev'in yeğeni ve şehir halkına ahidler ve menşurlar gönderdiği tespit edilmektedir. Sultan tarafından gönderilen anlaşma metninin *uhûd*⁴⁵ ile ifade edilmesi onun yeminli bir anlaşma metni olduğunu söyleyebilmemizi sağlamaktadır. Türkiye Selçuklu sultanlarının yazılı yeminlerine Selçuklu ülkesinde ticari hayatı geliştirmek amacıyla giriştikleri faaliyetler sırasında da ulaşılmaktadır.

Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev'in bilhassa ikinci saltanat döneminde (1205-1211) Türkiye Selçuklu ülkesinde ticari faaliyetleri ilerletmek amacıyla Venedik ve Kıbrıs krallığı ile ilişkiler kurduğu ve bunun I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubâd dönemlerinde de devam ettiği görülmektedir⁴⁶. Sultan I. İzzeddin Keykâvus döneminde Kıbrıs kralı Hugues (1210-1218) ile yapılan mektup teatisi ve Sultan I. Alâeddin Keykubâd ve Venedikliler arasında yapılan ticaret muahedenâmesi Türkiye Selçuklu sultanlarının yemin etmeleri ile ilgili önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

1214 ve 1216 yılları arasında Sultan I. İzzeddin Keykâvus ile Kıbrıs kralı Hugues arasında gerçekleşen beş adet resmî mektuplaşmanın kayıtları günümüze ulaşmıştır⁴⁷. Bu kayıtlara bakıldığında dört mektup Kral Hugues tarafından, bir mektup da Sultan I. İzzeddin Keykâvus

43 Hakkında bk. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 288-290; Osman Turan, "Kılıç Arslan III", *İA*, VI, s. 703; Ali Sevim, "Kılıcarslan III", *DİA*, XXV, s. 403.

44 İbn Bîbî/Erzi, s. 84-88; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 122-127; İbn Bîbî/Öztürk, s. 114-118.

45 Sözlükte "antlaşma; söz, yemin, ant" olarak geçen *ahdin* çoğuludur (A. Küçük, "Ahid", *DİA*, I, s. 532-533; E. W. Lane, *An Arabic – English Lexicon*, V, s. 2182; M. Kanar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, s. 1296; M. Kanar, *Büyük Farsça – Türkçe Sözlük*, s. 988). Birden fazla örnekte tespit edildiği üzere yapılan yazılı yeminli anlaşmaların *uhûd* tabiriyle de ifade edildiği anlaşılmaktadır.

46 Wilhelm Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Türkçe terc. Enver Ziya Karal, Ankara 1975, s. 333; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 314, 324, 415-416; O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 107; Melek Delilbaşı, "Ortaçağ'da Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnamelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış", *Belleten*, XLVII/185, (1983), s. 96-97.

47 Yunanca olarak yazılan bu mektuplar için bk. O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 133-137; Melek Delilbaşı, *Türk Hükümdarlarına Ait Yunanca Ahidnameler ve Nâmeler (XIII-XV. y.y.)*, Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara 1980, s. 24-27; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, s. 66-71.

tarafından gönderilmiştir⁴⁸. Kral, 1214 yılında gönderdiği ilk mektubunda, aralarında “altı yıldan beri yeminle tasdik edilen dostluk bulunduğunu” belirtmektedir. Bu ifadeden anlaşıldığına göre daha Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev döneminde iki taraf da tüccarların faaliyetleri hakkında varılan mutabakata uymak üzere karşılıklı yemin etmiştir⁴⁹.

Hugues tarafından gönderilen diğer üç mektup da bu doğrultuda her iki ülkede tüccarların rahat ve serbest bir şekilde ticaretlerini yapabilmeleri ile alakalı olup kralın 1216 yılındaki üçüncü mektubu ise yeminli dostluk mektubu olarak görünmektedir. Mektupta içerisindeki şartlara uymak üzere kralın yemin ettiği yazmaktadır⁵⁰.

Bu mektup teatisi içinde sultandan krala gönderildiği bilinen tek mektup bulunmaktadır. 1216 yılındaki beşinci ve son olan bu mektupta Sultan I. İzzeddin Keykâvus, varılan anlaşmaya uymak üzere yemin ettiğini söylemektedir. Sultan, iki tarafın yeminle rıza göstererek yeminli mektupla teyit ettiği bu anlaşma ve dostluğa göre Kıbrıs içindeki ve bütün dünyadaki tüccarlara ülkesine serbestçe giriş izni ve mallarının güvenliği için teminat vermiş, onlardan sadece belirlenen gümrük vergisinin alınacağını ifade etmiştir⁵¹.

Bununla birlikte, 1220 yılında Sultan I. Alâeddin Keykubâd döneminde Venedikliler ile yapılan ticaret muahedesi sultanların yemin etmeleriyle ilgili dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Sultanın bir fermanı ve Venedik dukasının taahhütleriyle meydana gelen muahedenâmede Venedik dukasının adına belgeyi imza eden Jacopus Teopolo hükümdarının verilen taahhütleri kendi eliyle yazdığını ve sözlü olarak “Tanrı ve mukaddes havariler üzerine” yemin ettiğini söylemektedir. Buna karşın sultanın elçisi olarak sözleşmenin Türkiye Selçuklu devleti tarafını oluşturan Emîr Şemseddin, fermanın sultan tarafından “kırmızı harflerle” yazılıp yine sultanın “altın mührünü koyarak kırmızı mühür mumuyla” mühürlediğini ifade etmektedir⁵². Burada Venedik dukasının güçlü bir şekilde yemin edip Sultan I. Alâeddin Keykubâd’ın yalnızca muahede için emir ve ferman verdiği görülmektedir. Bu husus sultanın kendisini karşı taraftan üstün gördüğünü ve sözlerinin yeminle tasdik edilmesine gerek duymadığını, emir ve fermanının muahede için yeterli olduğunu düşündüğünü göstermektedir⁵³.

48 Bu mektupların detaylı bir incelemesi için bk. O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 107-132; M. Delilbaşı, *Türk Hükümdarlarına Ait Yunanca Ahidnâmeler ve Nâmeler (XIII-XV. y.y.)*, s. 35-40.

49 O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 109, 133; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, s. 67.

50 O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 134-135; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, s. 68-69.

51 Sultan tarafından gönderilen bu mektubun başında mektubun sultana ait olduğunu bildiren bir alamet olmak üzere Farsça olarak *sultân* yazmaktadır. Bk. O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 136-137; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, s. 69-70.

52 Muahedenin metni ve incelemesi için bk. O. Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 117-132, 137-140; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 415-416; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, s. 333-334 E. Uyumaz, *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, s. 86-87.

53 Osman Turan da muahedenâmedeki Sultan I. Alâeddin Keykubâd lehine olan bu eşitsizliğe dikkat çekmektedir (*Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, s. 129).

Bir kuşatma neticesinde tarafların talepleri doğrultusunda yazılı yeminlerin verildiği de görülmektedir. Bu minvalde tespit edilen yazılı yeminler ile ilgili bir hadise I. İzzeddin Keykâvus ile I. Alâeddin Keykubâd arasındaki taht mücadelesi sırasındadır. Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev'in vefatı ardından oğulları I. İzzeddin Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubâd arasında bir saltanat mücadelesi yaşanmış, babasının vefat haberini alan I. Alâeddin Keykubâd, amcası Erzurum meliki Muğîseddin Tuğrulşâh ve Ermeni tekfurı Leon'un da desteklerini alarak Kayseri'de bulunan kardeşi I. İzzeddin Keykâvus'u kuşatma altına almıştır. Muhasaranın şiddeti karşısında teslim olma noktasına gelen I. İzzeddin Keykâvus, Kayseri hâkim ve *şahnesi* Celâleddin Kayser'in Ermeni tekfurı Leon'u kendi saflarına çekme plânı sayesinde bu büyük badireyi atlattır⁵⁴. İki taraf arasında yapılan gizli görüşmelerde Tekfur Leon'a gönderilen hediyelerle⁵⁵ birlikte Celâleddin Kayser, tekfura kuşatmadan ayrılması durumunda ve varılan söz ve anlaşmalara (*uhûd u mevâsik*) uyması hâlinde saltanatı süresince ülkesine karşı zarar gelmeyeceğine dair I. İzzeddin Keykâvus'un söz (*ahd*) verip yemin (*sevğend*) edeceğini söylemiştir. Tekfur da bu teklifi güvenilir bir adamının gidip sultanın yeminini getirmesi karşılığında kabul edeceğini bildirmiştir. Celâleddin Kayser bunun üzerine önce tekfurun söz (*ahd*) verip yemin mektubu (*sevğend-nâme*) yazması gerektiğini ifade etmiş ve Leon söylenileni yaparak yemin mektubunda sultandan bir *ahid-nâme* istemiştir. Daha sonra I. İzzeddin Keykâvus kendi eliyle bir yemin mektubu yazıp tekfura göndermiştir. Kendisine gönderilen yemin mektubunu inceleyen tekfur, kuvvetleriyle birlikte şehir önlerinden ayrılmıştır⁵⁶. Bunun ardından Erzurum meliki Tuğrulşâh da muhasara alanını terk edince I. Alâeddin Keykubâd kuşatmayı kaldırıp Ankara şehrine çekilmek mecburiyetinde kalmıştır⁵⁷.

Bu hadisede Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un bizzat kendi eliyle tekfur için yazılı bir yemin mektubu kaleme aldığı açıkça görülmekle birlikte, Celâleddin Kayser'in ilk anda tekfura sultanın söz verip yemin edeceğini söylemesi I. İzzeddin Keykâvus'un sözlü olarak da yemin etmiş olabileceği ihtimalini ortaya çıkartmaktadır, ancak kaynakta böyle bir bilgi verilmemiştir.

Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un yazılı olarak yemin vermesi ile ilgili bir başka hadise 615/1218 yılındaki Halep Seferi sırasında tespit edilmektedir. Sefer esnasında Tell-Bâşir Kalesi Türkiye Selçukluları tarafından muhasara altına alınınca, kale halkı muhasaranın şiddetinin artması neticesinde Tell-Bâşir melikinden teslim olmalarını istemiş, bunun üzerine melik, sultana haberci göndererek kendisi için bir *iktâ'* verilmesi ve kale halkının da canlarına zarar gelmeyeceğinin teminatıyla teslim olacaklarını iletmiştir. Sultan bu haber karşısında istenilenleri kabul etmiş ve kaleye melik için Hunî vilayetinin *iktâ'* olarak verildiğine dair bir menşur ile *sevğend-nâme* gönderilmiştir⁵⁸.

54 İbn Bîbî/Erzi, s. 116; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 165; İbn Bîbî/Öztürk, s. 145.

55 Tekfurun teklifi kabul etmesi hâlinde hediye olarak 12 bin dinârlık bir *destârçe* sefer masrafı (*na'l-bahâ*) olarak verilecek. Bununla birlikte Ermeni kalelerine zahire ve sultana ait hayvanlar gönderilecektir (İbn Bîbî/Erzi, s. 117; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 166-167; İbn Bîbî/Öztürk, s. 146).

56 İbn Bîbî/Erzi, s. 117-118; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 167; İbn Bîbî/Öztürk, s. 146.

57 İbn Bîbî/Erzi, s. 118; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 168; İbn Bîbî/Öztürk, s. 147.

58 İbn Bîbî/Erzi, s. 188; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 257; İbn Bîbî/Öztürk, s. 212.

Sultan I. Alâeddin Keykubâd döneminde 618/1221-22 yılındaki Alâiye Seferi'nde şehir kalesinin Türkiye Selçuklu ordusu tarafından kuşatılıp muhasaranın üzerinden iki ay geçmesi ardından kale hâkimi Kyr Vart, sultandan kendisini affetmesi ve canına bir zarar vermemesi teminatıyla anlaşma ve yemin (*ahd u peymân*) istemiştir. Sultan bunun üzerine Kyr Vart'ın isteklerini kabul etmiş ve kale teslim olarak Türkiye Selçuklu ordusu tarafından fethedilmiştir⁵⁹.

Yine Sultan I. Alâeddin Keykubâd döneminde Mengüçüklülere Erzincan hâkimi Alâeddin Dâvudşâh tâbiyetini sunmak üzere Kayseri'de bulunan sultan ile görüşmeye gitmiştir. Melik Alâeddin Dâvudşâh yaklaşık iki hafta boyunca sultanın misafiri olmuş ve çok iyi şekilde ağırlandı⁶⁰. Misafirliğinin on ikinci günü Tercüman Sadeddin Köpek kendisine bizzat sultan tarafından “mücevher saçan ve anber yağdıran padişah hattıyla” yazılan bir *ahid-nâme* vermiş ve içi rahat bir şekilde kendi bölgesine gidebileceğini söylemiştir. Sultan I. Alâeddin Keykubâd'ın kaleme almış olduğu *ahid-nâme* Alâeddin Dâvudşâh'ın sultanın karşısında olmayıp itaat ve bağlılıktan ayrılmaması durumunda ülkesi ve adamlarına karşı bir zarar gelmeyeceği üzerinedir⁶¹. Ancak Melik Alâeddin Dâvudşâh Erzincan'a dönmesi ardından sultandan aldığı *ahid-nâme* hilâfına faaliyetlerde bulunmuş, Eyyübîler ve Hârezmşâhlarla ilişki kurmaya girişmiştir. Bu girişimlerinin haberi Sultan I. Alâeddin Keykubâd nezdine ulaşması sonrasında Türkiye Selçuklu ordusu Erzincan üzerine sefere çıkmış ve şehir 625/1228 yılında ele geçirilmiştir. Sultan, Erzincan'a hâkim olmasının ardından Alâeddin Dâvudşâh'ın kardeşinin elinde bulunan Kögonya Kalesi'nin fethi için de Atabeg Mübârizeddin Ertokuş'u vazifelendirmiştir. Kale muhasara edilmesini takiben kale hâkimi Melik Muzaffereddin, Kögonya Kalesi'ne karşılık sultanın kendisine bir yer ve *iktâ'* vermesini talep etmiş, Sultan I. Alâeddin Keykubâd da bu teslim olma talebini kabul ederek Şam hududunda olan Raman, Nehrikali ve Erbinus (Afşin)'u mülkiyet ve Kırşehir'i de vergilerden muaf ve müsellemler *iktâ'* olmak üzere Melik Muzaffereddin'e vermiş, bu hususta menşur ve *ahid-nâme* yazılmıştır⁶².

Sultan I. Alâeddin Keykubâd döneminde bir başka örnekte de Türkiye Selçukluları ve Hârezmşâhlar arasında 627/1230 yılında cereyan eden Yassı-Çimen Savaşı neticesinde Hârezmşâh saflarında olan Selçuklu hanedanından Erzurum meliki Rükneddin Cihânşâh Türkiye Selçuklu ordusuna esir düşmüştür. Sultan esir melik yanında olmakla birlikte ordusuyla Erzurum şehrini muhasara altına almış, şehir ileri gelenleri bunun üzerine sultanın melik, kardeşi ve emîrlerinin canlarına bir zarar vermeyip, şehir halkının mallarına dokunulmayacağına dair teminatıyla teslim olacakları haberini iletmışlerdir. Sultan I. Alâeddin Keykubâd bunun üzerine şehirlilerin isteği

59 İbn Bîbî/Erzi, s. 245; İbn Bîbî/Mutahiddîn, s. 233; İbn Bîbî/Öztürk, s. 267. Muhtasar metinde eman talebi yer almakla birlikte *ahd u peymân* istendiği kaydı bulunmamaktadır (İbn Bîbî/Houtsma, s. 101-102; İbn Bîbî/Gencosman, s. 96-97).

60 Bk. İbn Bîbî/Erzi, s. 348-351; İbn Bîbî/Mutahiddîn, s. 318-321; İbn Bîbî/Öztürk, s. 355-357.

61 Bu hadisede açık bir şekilde sultanın yemin ettiğine dair bir kayıt olmamakla birlikte *ahid-nâmelerin* yeminli metinler olması dolayısıyla bu örnek önemlidir (İbn Bîbî/Erzi, s. 351; İbn Bîbî/Mutahiddîn, s. 321; İbn Bîbî/Öztürk, s. 357).

62 İbn Bîbî/Erzi, s. 362; İbn Bîbî/Mutahiddîn, s. 329-330; İbn Bîbî/Öztürk, s. 365-366.

doğrultusunda yazılı bir yemin metni (*mektûb-i kâsem*) hazırlanmasını emretmiş ve kaleme alınan eman mektubu (*kitâb-i amân*) ile ahid ve sözler (*ahd u peymân*) şehre gönderilmiştir⁶³.

Türkiye Selçuklu devletinin Moğolların kontrolü altına girdiği dönemde Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev (1237-1246)'in⁶⁴ vefatı ardından oğulları II. İzzeddin Keykâvus (1246-1249 müstakîl, 1249-1262 müşterek saltanat)⁶⁵ ve IV. Rükneddin Kılıç Arslan (1249-1254, 1257-1266)⁶⁶ arasında büyük bir taht mücadelesi yaşanmış, bu süreçte 657/1259 yılında Moğol hanının hükmüyle iki kardeş arasında ülke topraklarının paylaşıldığı bir anlaşma yapılmıştır. Varılan mutabakatta iki kardeş arasında kabul edilen sözler (*uhûd*) Türkiye Selçuklu devleti dîvânı içerisinde vazifeli İbn Bîbî tarafından kaleme alınmış, Moğol komutanlar ve yargucular anlaşmaya şahitlik etmişlerdir⁶⁷. Anlaşmayı kaleme alması yanında hadiseyle ilgili bilgi kaynağımız da olan İbn Bîbî, burada açık bir şekilde yemin edildiğine dair bir malumat vermemekle birlikte, kaleme alınan mutabakatın *uhûd* tabiriyle ifade edilmesi, iki kardeş arasında yeminli bir anlaşma yapıldığını göstermektedir.

3. Türkiye Selçuklu Sultanlarının Sözlü ve Yazılı Yeminleri

Türkiye Selçuklu sultanlarının etmiş oldukları yeminler içerisinde tespit edilen en fazla örnek hem sözlü hem de yazılı olanlardır. Bu örneklerde en dikkat çekici husus sultanların muhtelif durumlarda sözlü yeminleri sonrası muhataplarının talepleri doğrultusunda yazılı olarak da yemin metinleri hazırlanmasıdır. Bu durum sultanların sözlü yeminlerinin muhatapların amaç ve taleplerinin yerine getirilmesinde tam bir güvence ortaya koymaması ve onların elde etmek ya da korumak istediklerine dair kalıcı teminat sağlamak amacıyla yazılı belge sahibi olmak istemeleri ile ilgilidir.

Hem sözlü hem de yazılı olmak üzere Türkiye Selçuklu sultanlarının yeminleri ile ilgili ilk örnek, bir taht mücadelesi sırasında görülmektedir. Sultan II. Kılıç Arslan (1155-1192)'in vefatı ardından tahta oğlu I. Gıyâseddin Keyhusrev'in çıkmasıyla kardeşi II. Rükneddin Süleymanşâh başkent Konya'yı muhasara etmiştir. I. Gıyâseddin Keyhusrev'in tahta çıkmasını kabul etmeyen Melik Süleymanşâh ordusuyla birlikte Konya'yı kuşatma altına almış ve dört ayı geçen muhasara ardından şehir ileri gelenleri bir çözüm bulmak amacıyla II. Süleymanşâh'a elçi göndermişlerdir. Gönderilen elçi Melik Süleymanşâh'a ya sefer masrafının karşılanıp geri dönmesi ya da Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev'in kendisine, oğullarına, hazinelerine, hizmetçi ve adamlarına bir zarar

63 İbn Bîbî/Erzi, s. 409; İbn Bîbî/Mutahiddin, s. 366-367; İbn Bîbî/Öztürk, s. 402. Ebu'l-Ferec (ö. 685/1286) de şehrin içindekilerin, sultana Erzurum melikinin öldürülmeyeceğine dair yemin ettirip ardından şehri teslim ettiklerini ifade etmektedir (*Abû'l-Farac Tarihi*, II, Türkçe terc. Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1950, s. 528).

64 Hakkında bk. Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-din Keyhüsrev ve Devri*, Ankara 2009; Osman Turan, "Keyhusrev II", *İA*, VI, s. 620-629; Ali Sevim, "Keyhusrev II", *DİA*, XXV, s. 348-350.

65 Hakkında bk. Osman Turan, "Keykâvus II", *İA*, VI, s. 642-645; Faruk Sümer, "Keykâvus II", *DİA*, XXV, s. 354-356.

66 Hakkında bk. Osman Turan, "Kılıç Arslan IV", *İA*, VI, s. 703-707; Faruk Sümer, "Kılıcarslan IV", *DİA*, XXV, s. 403-405.

67 İbn Bîbî/Erzi, s. 631; İbn Bîbî/Mutahiddin, s. 547; İbn Bîbî/Öztürk, s. 583.

vermeyeceği hususunda yemin etmesi (*sevğend hored*) karşılığında şehri terk etmesini kabul etmesi teklifini iletmiştir. Melik, ikinci teklifi sevinçle kabul etmiş ve emirler, büyükler, ahiler ve devlet görevlilerinin şahitliğinde bozulması mümkün olmayan ağır yeminlerle (*eymân-i gilâz*) dolu bir yemin mektubu (*sevğend-nâme*) kaleme almıştır. Bunun ardından elçi geri dönüp II. Süleymanşâh'ın verdiği ahidler ve mektupları (*uhûd ve mektubât*) şehirdekilere ulaştırınca onlar, I. Gıyâseddin Keyhusrev'in huzuruna çıkararak durumu ve II. Süleymanşâh'ın ettiği yeminleri izah etmişlerdir⁶⁸. Neticede sultan ve melik arasında anlaşma yapıp II. Süleymanşâh yeminini (*kasem*) yineleyerek "kendi şerefli eliyle" bir anlaşma metni yazmıştır. Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev, II. Süleymanşâh'tan gelen bu anlaşma metnini (*uhûd*) gördükten sonra onun yemin ve sözlerinin (*eymân*) doğruluğuna inanarak tahtı bırakıp Konya'dan ayrılmayı kabul etmiştir⁶⁹. Burada II. Rükneddin Süleymanşâh'ın henüz sultan olmadan vermiş olduğu yeminler bulunmakla birlikte tahtı ele geçirmek üzere olan bir Türkiye Selçuklu melikinin sözlü ve yazılı yeminlerini içermesi açısından hadise oldukça önemlidir.

Yine bir saltanat mücadelesi esnasında bir Türkiye Selçuklu sultanının hem sözlü hem de yazılı olarak yemin ettiğini tespit etmekteyiz. I. İzzeddin Keykâvus, kardeşi I. Alâeddin Keykubâd'ın Kayseri'deki kuşatmasını atlatması ardından 608/1211 yılında Türkiye Selçuklu devleti tahtına oturmuştur⁷⁰. Bununla birlikte sultanın Ankara şehrine çekilen kardeşini hâlen bir tehdit olarak görmesi, ordusunu toplayıp şehri muhasara altına almasına sebep olmuştur. Kuşatma neticesinde şehir halkı yiyecek ve zahire sıkıntısı sebebiyle zor durumda kalmış, bunun ardından şehir ileri gelenleri ve Melik Alâeddin Keykubâd arasında Sultan I. İzzeddin Keykâvus ile anlaşma yapılması hususunda mutabakat sağlanmıştır. I. Alâeddin Keykubâd, şehir ileri gelenlerine, kardeşi Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un kendisiyle canı ve malına karşı zarar vermeyeceği hususunda anlaşma (*ahd u peymân*) yapıp bu anlaşmayı ağır yeminler (*eymân-i gilâz u şedâd*) ile kuvvetlendirerek tarafına göndermesi şartıyla teslim olacağını ifade etmiştir⁷¹. Bunun üzerine şehir ileri gelenleri I. Alâeddin Keykubâd'ın şartlarını I. İzzeddin Keykâvus'un emirlerinden Seyfeddin Ayaba'ya iletmiş, Emîr Seyfeddin Ayaba durumu sultana bildirince sultan, Melikü'l-ümera Hüsâmeddin Çoban ve Melikü'l-ümera Seyfeddin Kızıl'ı durumu açıklamak üzere çağırmıştır. Emîrler, sultana I. Alâeddin Keykubâd'a, yakınlarına ve şehir halkına zarar vermeyeceği üzerine ağır yeminler (*sevğendân-i gilâz u şedâd*) ettirmişlerdir. Sultan I. İzzeddin Keykâvus sözlü olarak

68 İbn Bîbî/Erzi, s. 33; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 47; İbn Bîbî/Öztürk, s. 62-63.

69 İbn Bîbî/Erzi, s. 35-36; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 50; İbn Bîbî/Öztürk, s. 64. Bu hadise ve yeminli bir mutabakata varılması dönemin diğer bir önemli kaynağı Kerîmüddin Aksarâyî (öl. 733/1332-33)'nin *Musâmeretu'l-ahbâr* adlı eserinde de yer almaktadır (Aksarâyî, *Musâmeretu'l-ahbâr ve musâyeretu'l-ahyâr*, neşr. Osman Turan, Ankara 1944 [= Aksarâyî/Turan], s. 31; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, *Müsâmeretü'l-ahbâr*, Ankara 2000 [= Aksarâyî/Öztürk], s. 24. Ayrıca İbnü'l-Esîr (öl. 630/1233), bu hadiseyi Rükneddin Süleymanşâh'ın I. Gıyâseddin Keyhusrev'i Ankara'da kuşattığı şeklinde yanlış bir bilgiyle aktarmakla birlikte, kardeşinin kaleyi teslim etmesi durumunda burası yerine başka bir kaleyi ona vereceği üzerine yemin ettiğini (*hilf*) ifade etmektedir (İbnü'l-Esîr/Tornberg, s. 196; İbnü'l-Esîr/Ağırakça-Özaydın, s. 166).

70 Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, II, Ankara 2020, s. 24-25; M. A. Köymen, *Büyük Alâeddin Keykubad ve Zamanı*, s. 107-112; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 315-318; S. Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, s. 22-25.

71 İbn Bîbî/Erzi, s. 137; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 196; İbn Bîbî/Öztürk, s. 165.

yemin ettikten (*zıkr-i yemîn*) sonra kendi “mübarek eliyle” de *ahid-nâmeler* kaleme almıştır. Sultanın yeminleri ve yazısı (*i‘lâm*) şehre ulaşınca Melik Alâeddin Keykubâd teslim olmuştur⁷².

Sultan I. İzzeddin Keykâvus döneminde bir başka hadise de sultanın 611/1214’te Sinop şehrini fethetmesi sırasındadır. Sultan, ordusuyla birlikte Sinop şehrini fethetmek üzere harekete geçtiğinde ordunun öncülere tedbirsiz bir şekilde şehir dışında gezintide olan Tekfur Kir Aleksî’yi esir etmişlerdir. Bunun üzerine yanında esir tekfur da olmak üzere şehir önlerine gelen sultan, şehir halkından teslim olmalarını istemiştir. İlk anda teslim olmaya yanaşmayan şehir halkı, hem esir tekfura yapılan işkence hem de Türkiye Selçuklu ordusunun muhasaradan vazgeçmeyeceğini anlamaları neticesinde sultandan teslim olmaları karşılığında tekfurun canının bağışlanması ve kendilerinin de şehirden istedikleri yere gitmelerine izin verilmesi hususunda yemin etmesini (*sevğend hored*) istemişlerdir⁷³. Bunun üzerine Sultan I. İzzeddin Keykâvus hem tekfurun hem de şehirde bulunanların can ve mallarına bir zarar gelmeyeceği ve onların istedikleri yerde oturmalarına izin vereceğine, tekfurun da sultana itaat edip her yıl belirlenen *haracı* hazineye göndermesi gerektiğine ve aksi olması durumunda tekfurun öldürüleceği ve şehir halkının da esir alınacağına dair yemin (*sevğend*) etmiştir. Bu şekilde yazılan yemin mektupları (*sevğend-nâmehâ*) şehre ulaşınca ahali teslim olmayı kabul etmiştir⁷⁴. Burada sultanın öncelikle şehir halkının talepleri doğrultusunda sözlü olarak yemin ettiği ardından da bu doğrultuda yemin mektupları yazıldığı görülmektedir. Bunun ardından sultan, Kir Aleksî’den de ahid ve söz (*ahd u peymân*) istemiş, tekfur saltanat dîvânı noterlerinin (*notârân-i dîvân-i saltanat*)⁷⁵ yazdıkları metne uyacağına dair diliyle de yemin (*kasem*) etmiştir. Tekfurun iki tarafın ileri gelenlerinin şahitliğinde kabul ettiği bu yemin mektubu hazineye götürülüp muhafaza altına alınmıştır⁷⁶.

Yine, Sultan I. İzzeddin Keykâvus, Ermeni Hancin Kalesi’ni muhasara altına alması ardından kale halkı Ermeni tekfur Leon’dan yardım istemiş fakat yardım talebi olumsuz karşılanınca kaledekiler sultana haber göndererek can ve mallarına zarar gelmeyeceğine dair eman verilmesi durumunda teslim olacaklarını iletmişlerdir. Sultan I. İzzeddin Keykâvus bu teklifi kabul etmiş ve istenilen şekilde yemin edip (*peymân kerd*) bu doğrultuda ferman yazılmıştır⁷⁷.

Ermeni şehirlerine karşı seferine devam eden Sultan I. İzzeddin Keykâvus Sis Gazası olarak kayıtlarda yer alan harekâtı ardından Kayseri’ye geçmiştir. Sultan buradayken sefer neticesinde çok zor durumda kalan Ermeni tekfur Leon tarafından, kendisinin affedilip Sis bölgesinin yeniden hâkimiyetinde kalması teklifi gelmiştir. Sultan, tekfurun kendisine itaat etmesi ve her yıl belirlenen *haracı* göndermesi şartıyla söylediklerini kabul edeceğine dair yemin etmiştir

72 İbn Bîbî/Erzi, s. 138; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 197; İbn Bîbî/Öztürk, s. 166.

73 İbn Bîbî/Erzi, s. 151; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 213. Şehir halkının sultandan tekfurun canı ve kendileri için yemin istemesi İbn Bîbî’nin mufassal metninin Türkçe tercümesinde yer almamaktadır (bk. İbn Bîbî/Öztürk, s. 179).

74 İbn Bîbî/Erzi, s. 151-152; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 214; İbn Bîbî/Öztürk, s. 179-180.

75 Yapılan anlaşma ve sözleşmelerde şahitlik ve bunları kaleme almak gibi vazifeleri olduğu tespit edilen Türkiye Selçuklu dîvânında yer alan görevlilerdir (S. Tüzmeç, *İbn Bîbî’nin el-Evâmiru l-‘Alâ’iyye fi l-umûri l-‘Alâ’iyye Adli Eserinde Kullanılan Siyâsî-İdari-Askerî İstılah ve Unvanların Tespit, Tahlil ve Değerlendirmesi*, s. 211).

76 İbn Bîbî/Erzi, s. 153; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 215; İbn Bîbî/Öztürk, s. 180-181.

77 İbn Bîbî/Erzi, s. 164; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 230; İbn Bîbî/Öztürk, s. 192.

(*sevğend hord*)⁷⁸. Bunun üzerine tekfur büyük bir sevinç yaşamış ve sultanın elçilerini büyük bir itinayla karşılayıp kendisi de sultanın şartlarına uyacağına yemin edip hazırlanan *ahid-nâme*yi kabul etmiştir⁷⁹.

Bir başka örnekte Harput Kalesi'nin Türkiye Selçuklu ordusu tarafından kuşatılması neticesinde kaleye sığınmış olan Suriye melikleri, Sultan I. Alâeddin Keykubâd'dan af dileyip teslim olmak istemişlerdir. Sultan kendisine iletilen bu haber karşısında kaledekilerin mallarını kalede bırakıp ayrılmalarını kabul etmiş, bunun üzerine elçi olarak sultan ile görüşmeye gelen Hama meliki ondan yemin (*kasem*) ve eman mektubu (*kitâb-i amân*) istemiştir. I. Alâeddin Keykubâd bunu kabul ederek istenildiği gibi yeminler (*aksâm*) etmiştir. Sonrasında hazırlanan yemin mektubu (*sevğend-nâme*) kaleye gönderilmiştir⁸⁰.

Sultan I. Alâeddin Keykubâd'ın, kardeşi Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un vefatı ardından tahta geçmesi sırasında güçlü emirlerden Melikü'l-ümerâ Seyfeddin Ayaba'nın talebiyle yemin etmesi henüz sultanlığa geçmemiş olsa bile kaynakta yer alan detaylı bilgileriyle en açık ve dikkat çekici örnek olarak görülmektedir. Buna göre, Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un vefatı ardından toplanan emirler yapılan istişareler neticesinde sultanın kardeşi I. Alâeddin Keykubâd'ın isminde karar kılımlardır⁸¹. Bunun üzerine Melikü'l-ümerâ Seyfeddin Ayaba tahta geçmesi haberini vermek üzere Malatya'da hapis bulunan I. Alâeddin Keykubâd'ın yanına gitmiştir. Burada kendisiyle görüşmüş ve kardeşinin vefat haberini verip saltanat tahtına oturması için harekete geçmesini istemiştir. Taht mücadelesi sırasında I. İzzeddin Keykâvus'un safında yer alan Seyfeddin Ayaba bu sebeple Alâeddin Keykubâd'ın kendisine kin tutacağını düşünmüş ve onun kendisi hakkında güzel sözlerine rağmen korkusunu giderebilmek ve canı üzerinde teminat almak adına I. Alâeddin Keykubâd'dan hem diliyle hem de yazılı olarak yemin (*sevğend*) etmesini istemiştir. I. Alâeddin Keykubâd bunun üzerine hem sözlü olarak yeminler etmiş (*sevğendân hord*) hem de kendi eliyle bir eman mektubu (*kitâb-i amân*) yazmıştır. Emir Seyfeddin Ayaba buna rağmen melikten *Kur'ân-ı Kerîm*'e de el basarak yeminini pekiştirmesini istemiştir⁸². I. Alâeddin Keykubâd bunu da kabul edip *Kur'ân-ı Kerîm*'e el basarak “eceli gelinceye kadar Melikü'l-ümerâ Seyfeddin benim tarafımdan güven ve emniyet içinde olacaktır. Asla benden ve adamlarımdan onun nefesine, malına, canına ve tenine zarar gelmeyecektir” demiş ve bunu Yûsuf Süresi'nin 66. âyetinde geçen “sözümüze Allah vekildir” mealindeki cümleyle tamamlayarak tekrar yemin etmiştir (*sevğend hord*)⁸³.

78 İbn Bîbî/Erzi, s. 170; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 237; İbn Bîbî/Öztürk, s. 197.

79 Tekfurun sultana itaati hususundaki yeminlerini ve kendisine verilen *ahid-nâme*yi sultan tarafından hem elçi hem de tekfurun ödemesi gereken *haracı* tahsil etmek için gönderilen o dönem *emir-u'd-devât* olan Sahîb Ziyaeddin Kara Arslan hazırlamıştır (bk. İbn Bîbî/Erzi, s. 171; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 237; İbn Bîbî/Öztürk, s. 197).

80 İbn Bîbî/Erzi, s. 445; İbn Bîbî/Mutahiddîn, s. 397; İbn Bîbî/Öztürk, s. 431. Muhtasar metinde teslim olmaları durumunda Suriye meliklerinin canlarına zarar gelmeyeceği hakkında eman mektubu (*kitâb-i amân*) yazıldığı belirtilmekle birlikte sultanın yemin etmesi yer almamaktadır (İbn Bîbî/Houtsma, s. 197-198; İbn Bîbî/Gencosman, s. 179).

81 İbn Bîbî/Erzi, s. 200-204; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 273-278; İbn Bîbî/Öztürk, s. 224-228.

82 İbn Bîbî/Erzi, s. 206; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 280-281; İbn Bîbî/Öztürk, s. 230.

83 İbn Bîbî/Erzi, s. 207; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 281; İbn Bîbî/Öztürk, s. 230.

Melikü'l-ümerâ Seyfeddin Ayaba'nın canı ve malı konusunda nasıl bir tedirginlik yaşadığı I. Alâeddin Keykubâd'dan sözlü ve yazılı yemin talebi ve *Kur'ân-ı Kerim*'e el basmasını istemesiyle açıkça görülmektedir. Bununla birlikte bu güçlü emîrin, I. Alâeddin Keykubâd'ın tahta geçmesi için bu şekilde kendisi adına ağır yeminlerle dolu teminatlar talep edebilmesi onun ne denli kudretli bir konumda olduğunu da göstermektedir⁸⁴.

Devlet adamlarının destekleyebilecekleri taht iddiasında bulunacak güçlü bir hanedan üyesinin yokluğu durumunda anlaşmazlık yaşadığı hükümdara karşı canları ve mallarının teminatı, ancak sultanların vermiş olduğu sözlü ve yazılı yeminlerdir. Bununla birlikte bu durum da devlet adamları için tam bir güvence ortaya koymaz ki nitekim Sultan I. Alâeddin Keykubâd'ın güçlü emîrleri ortadan kaldırıp devlet yönetiminde otoritesini sağlamak amacıyla giriştiği mücadele sırasında Melikü'l-ümerâ Seyfeddin Ayaba da katledilmiştir⁸⁵. Seyfeddin Ayaba tutuklandığı sırada sultanın tahta geçmeden önce kendisinin canı için verdiği söz ve yeminleri (*ahd u misâk*) hatırlatmış fakat bu da hayatının bağışlanması için yeterli olmamıştır⁸⁶.

Yine, devletin Moğol tahakkümü altında bulunduğu dönemde son Türkiye Selçuklu sultanı II. Gıyâseddin Mes'ûd (1282-1296, 1302-1308)⁸⁷ İlhanlı hanı Abaka (1265-1282) ile görüşmek için gittiği Tebriz'de, onun ölümüyle han olan Ahmed Teküder (1282-1284)'in kısa hükümdarlığı sonrası tahta geçen Argûn Han (1284-1291) tarafından sultan ilan edilmiş ve ardından Anadolu'ya dönmüştür⁸⁸. Sultanın dönüşünü takiben devlet kademelerinde birtakım değişiklikler yapılmış, Moğollarla iyi ilişkileri bulunup II. Gıyâseddin Mes'ûd'a da ilgi ve yakınlık gösteren Mucîreddin Emîrşâh saltanat nâibliğine getirilirken Sâhib Fahreddin Ali de vezîrlük makamında bırakılmıştır. Bu arada yeni sultan ile devletin iki güçlü ismi arasında üçlü bir ahid ve anlaşma (*ahd u misâk*) yapıldığı görülmektedir⁸⁹. Bu ahidleşmenin bir tarafında Sultan II. Gıyâseddin Mes'ûd ve Mucîreddin Emîrşâh, diğer tarafında da yaşanan taht mücadelesi sırasında II. Gıyâseddin Mes'ûd'un rakibi III. Gıyâseddin Keyhusrev (1266-1282)'in⁹⁰ yanında yer alan Sâhib Fahreddin Ali bulunmaktaydı.

Türkiye Selçuklu devletinin son dönemi Moğol tâbiyeti altında ve karışık bir vaziyet içerisinde geçmiştir. II. Gıyâseddin Mes'ûd, İlhanlı hanının tasdiki ile tahta çıkmış, yeni sultan

84 İbn Bîbî, Melikü'l-ümerâ Seyfeddin Ayaba'nın gücünün büyüklüğü, adamları ve hizmetkârlarının çokluğu ile ilgili "sultanın mutfağında saray görevlileri için her gün 30 baş koyun kesilirken, Emîr Seyfeddin Ayaba'nın mutfağında 80 baş koyun kesilmekteydi" diyerek çarpıcı bir örnek vermektedir (İbn Bîbî/Erzi, s. 265; İbn Bîbî/Mutahiddîn, s. 249; İbn Bîbî/Öztürk, s. 287. Daha bk. M. A. Köymen, *Büyük Alâeddîn Keykubad ve Zamanı*, s. 187-189).

85 O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 360-363; E. Uyumaz, *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, s. 25-30.

86 İbn Bîbî/Erzi, s. 269; İbn Bîbî/Mutahiddîn, s. 253; İbn Bîbî/Öztürk, s. 290.

87 Hakkında bk. Zerrin Günal Öden, "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Mesud Hakkında Bazı Görüşler", *Belleten*, LXI/231, (1997), s. 287-300; Muharrem Kesik, "Mesud II", *DİA*, XXIX, s. 342-344.

88 O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 599-600; M. Kesik, "Mesud II", *DİA*, XXIX, s. 342.

89 Ayrıca yapılan bu *ahd ü misâk* ile sultanın güçlendirildiğinin belirtilmesi de önemli bir husus olarak dikkat çekmektedir (Aksarâyî/Turan, s. 138; Aksarâyî/Öztürk, s. 108).

90 Hakkında bk. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 599-600; Ali Sevim, "Keyhusrev III", *DİA*, XXV, s. 350-351.

devlet yönetimini sağlamak için de devlet adamları ile yeminli bir anlaşma yapmak durumunda kalmıştır. Moğol tâbiyeti altındaki şartların sultanlık otoritesi kurmak için oldukça güç olduğu bir yana bırakılırsa, Sultan II. Gıyâseddin Mes'ûd'un saltanatı elde etmesi ardından devlet adamlarıyla bir ahidleşmeye gitmesi daha önce Sultan I. Alâeddin Keykubâd'ın tahta geçişi sırasında Melikü'l-ümerâ Seyfeddin Ayaba'ya teminat vermek için büyük yeminler etmesini hatırlatmaktadır. Bu hadiseler tetkik edildiğinde sultanların hükümdarlıklarını sağlamak adına devlet yönetiminde etkili olan güçlü emîr ve devlet adamlarına onların istekleri doğrultusunda yeminler verdikleri görülmektedir.

Zikredilen hadiseler belirli bir tasnifle ve kronolojik olarak değerlendirilmesine rağmen ilk dönem Türkiye Selçuklu sultanlarından Melikşâh (1110-1116)⁹¹ ve Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos (1081-1118) arasındaki tespit edilen bir hadiseye bu çalışmanın konusu gereği değinmek gerekmektedir. Buna göre İmparator I. Aleksios'un Konya üzerine doğru gerçekleştirdiği sefer neticesinde Türkiye Selçuklu sultanı Melikşâh, imparatorun barış teklifinde bulunmuştur. Sultanın bu teklifini kabul eden imparator onu maiyetiyle birlikte ağırlamış ve barış anlaşmasının ertesi gün tümüyle ve eksiksiz bir şekilde hazırlanmış olacağına dair söz vererek onları bir gece misafir etmiştir. Ertesi gün anlaşma “âdet olan usullerle” yapılmış ve Sultan Melikşâh yüklü miktarda para da alarak başkenti Konya'ya dönmek üzere imparatorun ordugâhından ayrılmıştır (510/1116)⁹². Bu hadisede sultanın açık bir şekilde yemin ettiğine dair bir malumatımız olmamakla birlikte imparatorun sultan ve maiyetindeki beylere söz vermiş olduğunun belirtilmesi ve anlaşmanın “âdet olduğu usullerle” yapılmış olması iki tarafın karşılıklı yemin ettiği yorumunu yapmamızı sağlamaktadır.

Bütün bu örneklerin dışında Türkiye Selçuklu sultanlarının yemin etmelerine dair dikkat çekici bir hususa da Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev döneminde rastlamaktayız. Sultan, son olarak Antalya'nın fethinin gerçekleştiği seferinin ardından 608/1211 yılında daha öncesinde anlaşma yapmış olduğu İznik Bizans imparatoru Theodoros Laskaris (1204-1222) üzerine bir sefer düzenlemek istemiştir. Bu sefer, bölgede gerçekleşen son gelişme ve ittifaklar doğrultusunda sultan için kaçınılmaz bir duruma gelmiş, I. Gıyâseddin Keyhusrev de bunun üzerine devlet erkânını toplayıp sefer kararını görmüştür. Bu görüşmede söz alan devlet büyükleri, daha önceden Laskaris ile yapılan anlaşmanın kurallarını bozmanın (*nakz-i kâide-yi ahd*) ve verilen vaatlerin yerine getirilmemesinin (*ihlâf-i incâz-i va'd*)⁹³ neticesinde işin sonunun kötü bitip uğursuzluk getireceğini ifade etmişler ve savaşmak yerine elçiler gönderilerek bir çözüm

91 Hakkında bk. O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 180-185; Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003, s. 15-31; Muharrem Kesik, “Melikşah”, *DİA*, XXIX, s. 58-59.

92 Anna Komnena, *Alexiad Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar, Ankara 1996, s. 498-499; Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti (Kitap XVII-XVIII)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 179-180.

93 *Ihlâf*, verilen bir vaadin yerine getirilmemesini ifade eden ıstihattır (bk. Mustafa Demiray, “Vaad”, *DİA*, XLII, s. 403).

bulunulması teklifini sunmuşlardır⁹⁴. Buna karşılık sultan kararından vazgeçmemiş ve sefere çıkmıştır. Neticede gerçekleşen savaşta Türkiye Selçuklu ordusunun üstünlüğüne rağmen bir Frenk askeri sultanın yanına kadar gelerek onu hançer darbeleriyle şehit etmiştir.⁹⁵ Sultanın hayatını kaybettiğini gören Türkiye Selçuklu ordusu savaş disiplinini kaybedip dağılmıştır.

Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev, muhtemelen dostluk ve ittifak oluşturmak amacıyla Laskaris ile bir anlaşma yapmıştır. Nitekim Türkiye Selçuklu sultanları umumiyetle tahta geçtiklerinde saltanatlarının tanınması amacıyla ya da muhtelif durumlarda elçiler göndererek komşu devletlerle siyasi ilişkiler içerisine girmişlerdir. Bu çerçevede yapılan görüşmelerde mutabakat sağlanırsa muayyen bir anlaşma ortaya çıkarılır ve genellikle bu anlaşmalar da karşılıklı olarak hükümdarlar tarafından verilen yeminlerle tasdik edilirdi. İznik Bizans imparatoru ile yaptığı bu anlaşmanın ve verilen yeminlerin detayları bilinmemekle birlikte sultanın muharebede hayatını kaybetmesi, sefer kararının görüşüldüğü devlet erkânıyla yaptığı toplantıda devlet büyüklerinin, daha önce verilen yeminin bozulmasının kötü sonuçlar doğuracağı sözünü doğrulamaktadır. Kaynakta savaş ve sultanın hayatını kaybetmesi hadisesi anlatılmadan önce bu görüşmeye yer verilmesinde eserini Türkiye Selçuklu sultanlarına karşı büyük bir bağlılık ve minnet hissiyatıyla kaleme alan İbn Bîbî'nin bu vahim hadisenin sebebinin bir musibet ve uğursuzluğa dayandırması söz konusudur⁹⁶. Aynı zamanda buradan dönemin toplum hayatında verilen bir yeminin bozulmasının büyük bir uğursuzluk getireceği inancının mevcut olduğu da anlaşılmaktadır.

Bu doğrultuda yukarıdaki örnek bir Türkiye Selçuklu sultanının etmiş olduğu yemini bozduğunu göstermesi açısından oldukça önemli olmakla birlikte, kaynağın açık bir şekilde yazılı ya da sözlü bir yeminden bahsetmemesi mezkûr yeminin yazılı mı yoksa sözlü mü yapılmış olduğuna dair soru işaretleri de ortaya çıkartmaktadır⁹⁷.

94 İbn Bîbî/Erzi, s. 104; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 149; İbn Bîbî/Öztürk, s. 133. XV. yüzyılda *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye*'nin muhtasar metninin Türkçe tercümesini yapan Yazıcızâde Ali, bu hadiseyi aktarırken verilen yemini (*ant*) bozmamak hususunda sultanı uyaran devlet adamlarıyla ilgili daha detaylı bilgi verip onların sağ kol beglerbegi Kayı boyundan Aşut Beg, sol kol beglerbegi Bayındır boyundan İbrahim Beg ve diğer devlet erkânı olduğunu ifade etmektedir (bk. Yazıcızâde Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk [Oğuznâme-Selçuklu Tarihi]* (Giriş, Metin, Dizin), haz. Abdullah Bakır, İstanbul 2009, s. 241).

95 İbn Bîbî/Erzi, s. 110; İbn Bîbî/Lugal-Erzi, s. 157; İbn Bîbî/Öztürk, s. 139; Georgios Akropolites, *Vekayinâme*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 29-30.

96 Kaynak müellifinin bakış açısını Nejat Kaymaz, "İbn Bîbî bize Selçuklu Türkiye'sinin değil Selçuklu saltanatının tarihini anlatır" diyerek ifade etmektedir (*Pervâne Mu'înu'd-dîn Süleymân*, Ankara 1970, s. 12).

97 Sultan I. Gıyâseddin Keyhusrev'in hayatını kaybettiği bu sefer ve yemin hadisesi anonim *Selçuk-nâme*'de diğer kaynaklardan farklı bir şekilde geçmektedir. Buna göre, sultanın Lâzik (Denizli) ve Honas'ı fethi üzerine Rum patriği (*halife-yi rûmîyân*), Tekfur Kaloyan (Bizanslı Komnenos hanedanından ya da daha sonra Bulgar kralı olan bir Bulgar prensi olduğu ileri sürülmektedir (O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 203; T. Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, s. 25-26))'dan I. Gıyâseddin Keyhusrev'e karşı savaşmasını istemiş ancak Kaloyan bu teklifi sultana karşı yemin ettiği (*sevğend hord*) ve bu yüzden onunla savaşamayacağı gerekçesiyle reddedip sadece asker desteği sağlayabileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Kîrlükâ ki İbn Bîbî bu ismi Laskaris olarak vermektedir, Rum Frenklerinden 400 emîrle Türkiye Selçuklularının üzerine yürümüştür. Neticesi sultanın hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan bu seferin anonim *Selçuk-nâme*'de bu şekilde geçmesi tarihsel olarak bir karşılık ortaya koymakla birlikte karşı tarafın yemini bahis konusu edilmiş olsa bile iki taraf arasında bir yeminli anlaşma olduğunu desteklemektedir (Anonim, *Selçuk-nâme*, tıpkıbasım ve Türkçe terc. Feridun Nafiz Uzluç, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, III, Ankara 1952, metin, s. 42-43; tercüme, 27-28; Türkçe terc. ve notlar Halil İbrahim Gök – Fahrettin Coşguner, *Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*, Ankara 2014, s. 39-40).

Sonuç

Tespit edilen bu örnekler çerçevesinde Türkiye Selçuklu devleti sultanlarının sözlü, yazılı ve hem sözlü hem de yazılı olarak yemin etmeleri ile ilgili durumlar incelendiğinde sultanların ittifak, barış, af, eman vermek, adakta bulunmak, can ve mal teminatı gibi konular içerisinde komşuları, kendilerine bağlı veya savaştıkları hükümdar ya da devlet yöneticilerine karşı ettikleri yeminler, devlet adamlarına karşı ettikleri yeminler ve Türkiye Selçuklu ülkesindeki ticari hayatı geliştirmek üzere diğer hükümdar ve tüccarlara karşı verilen söz ve yeminler görülmektedir. Bu minvalde sultanların güç, otorite ve hâkimiyetlerini sağlayıp korumak adına söz ve faaliyetlerini yeminle tasdik ederek icraat ve davranışlarının güvenilirliğini sağlamlaştırma ve inandırıcılığını artırma yoluna gittikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte özellikle ittifak ve dostluk üzerine yapılan yeminlerin karşılıklı talepler doğrultusunda edilmış olduğu da dikkat çekmektedir.

Sultanların bilhassa yeminli anlaşmalarının devletler arası ilişkilerinde güç, denge ve mütakabiliyet üzerine kurulmuş olduğu görülmüştür. Çalışmada izah edilen bu yeminli anlaşmalar Türkiye Selçuklu devletinin yapılan anlaşma dönemlerindeki gücüne göre devletin ve sultanların lehinde ya da aleyhinde gerçekleşmiştir. Muhtelif amaç ve gerekler doğrultusunda edilen bu yeminlerin kavram olarak kaynaklarda Arapça *yemîn* (çoğulu *eymân*), *kasem* (çoğulu *aksâm*), *ahd* (çoğulu *uhûd*), *hîlf*, *mîsâk* (çoğulu *mevâsik*); Farsça *sevgend* ve *peymân* ile Türkçe *ant* tabirleriyle geçtikleri tespit edilmiştir.

Türkiye Selçuklu sultanları çeşitli durumlarda karşı tarafın talebi doğrultusunda sözlü yeminleri ardından bizzat kendi elleriyle *sevgend-nâme*, *ahid-nâme* gibi yemin metinleri de yazmışlardır. Hatta bu yeminler itibar sahibi kimselerin şahitliğinde edilerek, uygulanması ve kalıcılığı da sağlanmak istenmiştir. Bunlarla birlikte kimi zaman da sultanların etmiş oldukları yeminleri bozduğu görülmüştür.

Tespit edilen pek çok yemin Anadolu coğrafyasında kurulmuş olan Türkiye Selçuklu devleti sultanlarının mühim bir yemin etme âdetine sahip olduklarını ve bu doğrultuda Yakındoğu devlet geleneklerini benimseyen birer İslam hükümdarları olduklarını da göstermektedir.

Bütün bunlarla birlikte, Türkiye Selçuklu sultanlarının tetkik edilen yeminleri doğrultusunda hükümdarların sözlü veya yazılı yeminlerinin hem kendi hem de toplumun inanç dünyalarını açıklama hususunda da bilgiler sunduğu görülmektedir. Dünyevi otoritenin temsilcisi olan sultanlar, bilhassa muhataplarının talepleri doğrultusunda söz ve davranışlarıyla ilgili yemin ederek kendilerinin de sorumlu oldukları İslam dininin kuralları içerisinde mükellef bir fert olarak yer aldıklarını göstermişlerdir. Bunun yanında hükümdarlar üzerinde sorgulama ve yaptırım gücüne sahip olmayan muhatapları da elde etmek istediklerini sağlama noktasında sultanın da üzerinde görülebilecek yegâne varlık olan yaratıcının ad ve otoritesinin ortaya konulduğu sözlü ve yazılı yeminler alabilmeyi kendileri için bir teminat olması bakımından çok önemli görmüşlerdir.

KAYNAKÇA

- Ali Ekber Dehhodâ, *Lugat-nâme*, haz. Muhammed Mu‘in – Seyyid Ca‘fer-i Şehîdî, IV, IX, XI, Tahran 1377/1998.
- Anna Komnena, *Alexiad Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi’nin Tarihi, Malazgirt’in Sonrası*, çev. Bilge Umar, Ankara 1996.
- Anonim, *Selçuk-nâme*, tıpkıbasım ve Türkçe terc. Feridun Nafiz Uzlu, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, III, Ankara 1952; Türkçe terc. Halil İbrahim Gök – Fahrettin Coşguner, *Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme)*, Ankara 2014.
- Arvas, Abduselam, “Türk Destanlarında “Ant İçme” Ritüeli Üzerine Bazı Tespitler”, *Folklor/Edebiyat*, XXV/100, (2019), s. 997-1009.
- Aykaç, Mehmet, *Abbâsî Devleti’nin İlk Dönemi İdarî Teşkilâtında Dîvânlar (132-232/750-847)*, Ankara 1997.
- Baykara, Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, Ankara 1997.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul 1955.
- _____, *Fıkıh İlmî ve İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*, haz. Abdullah Kahraman, İstanbul 2016.
- Boynukalın, Ertuğrul, “Yemin”, *DİA*, XLIII, s. 417-420.
- Bozkurt, Nebi, “Eman”, *DİA*, XI, s. 75-77.
- Cahen, Cl., “Kaykâ’üs”, *EP*, IV, s. 813.
- _____, “Kaykhusraw”, *EP*, IV, s. 816.
- _____, “Kaykubâd I”, *EP*, IV, s. 817-818.
- _____, “Kilidj Arslan I”, *EP*, V, s. 103-104.
- _____, “Kilidj Arslan II”, *EP*, V, s. 104.
- Candan, Abdurrahman, “İslâm Hukukunda Yemin ve Ahlakilik”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, XV, (2010), s. 431-451.
- Canney, Maurice A., “Oath. Semitic”, *Encycloepadia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings, IX, New York 1930, s. 436-438.
- Çay, Abdulhalûk, *II. Kılıç Arslan*, Ankara 1987.
- Delilbaşı, Melek, *Türk Hükümdarlarına Ait Yunanca Ahidnâmeler ve Nâmeler (XIII-XV. y.y.)*, Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara 1980.
- _____, “Ortaçağ’da Türk Hükümdarları Tarafından Batılılara Ahidnamelerle Verilen İmtiyazlara Genel Bir Bakış”, *Belleten*, XLVII/185, (1983), s. 95-103.
- Demiray, Mustafa, “Vaad”, *DİA*, XLII, s. 403-404.
- Demirkent, Işın, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara 1996.
- _____, “Kılıcarslan I”, *DİA*, XXV, s. 396-398.
- Duda, Herbert W., “İbn Bîbî”, *EP*, III, s. 737-738.
- Durmuş, İlhami, “Türk Kültür Çevresinde Ant”, *Milli Folklor Dergisi*, XI/84, (2009), s. 97-106.
- Ebu’l-Ferec, *Abû’l-Farac Tarihi*, II, Türkçe terc. Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1950.
- Erzi, Adnan Sadık, “İbn Bîbî”, *İA*, V/1, s. 712-718.
- Fayda, Mustafa, “Ahidnâme”, *DİA*, I, s. 535-536.
- Gedikli, Fethi, “Yasa”, *DİA*, XLIII, s. 336-340.
- Georgios Akropolites, *Vekayinâme*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008.

- Gök, Nejd, "Osmanlı Diplomatiğinde Bir Berat Çeşidi Olan Ahidnâmeler", *Türkiye Günlüğü*, 59, (2000), s. 97-113.
- Gürkan, Salime Leyla, "Mîsâk", *DİA*, XXX, s. 172-173.
- Hasan Enveri, *İstîlâhât-i divâni-yi devre-yi Gaznevî ve Selçûkî*, Tahran 1373/1994.
- Heyd, Wilhelm, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Türkçe terc. Enver Ziya Karal, Ankara 1975.
- Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti (Kitap XVII-XVIII)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008.
- İbn Bîbî, Nâsîru'd-dîn Huseyn b. Muhammed b. 'Alî el-Ca'ferî er-Rugadî, *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Âlâ'iyye*, tıpkıbasım Adnan Sadık Erzi, Ankara 1956; *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye*, neşr. Necati Lugal – Adnan Sadık Erzi, I, Ankara 1957; *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye*, neşr. Jâle Mutahiddîn, Tahran 1390/2011; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, *el-Evâmîru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye [Selçuk-nâme], II. Tercüme*, Ankara 2014. İbn Bîbî'nin muhtasar versiyonu: neşr. M. Th. Houtsma, *Historie des Seldjocides d'Asie Mineure d'après l'Abrégé du Seldjouknameh d'Ibn Bîbî. Texte Persan publié d'après le Ms. de Paris*, Recueil de textes relatifs à l'Historie des Seldjocides, vol. IV, Leiden 1902; Türkçe terc. M. Nuri Gencosman, notlar ilâve eden Feridun Nafiz Uzluk, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi, İbn Bibî'nin Farsça Muhtasar Selçuknâmesi*, Ankara 1941.
- İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-târîh*, neşr. Carolus J. Tornberg, *Ibn-el-Athîri, Choronicon, quod perfectissimum inscribitur*, X, XII, Beirut 1399/1979; Türkçe terc. Abdülkerim Özeydin, *İslâm Tarihi, el-Kâmil fî't-târîh Tercümesi*, X, İstanbul 1987; Türkçe terc. Ahmet Ağırakça – Abdülkerim Özeydin, *İslâm Tarihi, el-Kâmil fî't-târîh Tercümesi*, XII, İstanbul 1987.
- İnan, Abdulkadir, "Eski Türklerde ve Folklorlarda "Ant"", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VI/4, (1948), s. 279-290.
- Kanar, Mehmet, *Arapça – Türkçe Sözlük*, İstanbul 2009.
- _____, *Büyük Farsça – Türkçe Sözlük*, İstanbul 2016.
- Kaşgarlı Mahmûd, *Divanü Lûgat-it-Türk*, Türkçe terc. Besim Atalay, I, Ankara 1985.
- Kaya, Selim, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara 2006.
- _____, "Süleyman Şah II", *DİA*, XXXVIII, s. 105-108.
- Kayaoğlu, İsmet, "Anadolu Selçukluları Devrinde Ticari Hayat", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIV (1981), s. 359-374.
- Kaymaz, Nejat, *Pervâne Mu'inü'd-dîn Süleymân*, Ankara 1970.
- _____, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-din Keyhüsrev ve Devri*, Ankara 2009.
- Kerîmüddin Aksarâyî, *Musâmeretu'l-ahbâr ve musâyeretu'l-ahyâr*, neşr. Osman Turan, Ankara 1944; Türkçe terc. Mürsel Öztürk, *Müsâmeretü'l-ahbâr*, Ankara 2000.
- Kesik, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003.
- _____, "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın İstanbul'u ziyareti ve Türkler'in Tarihteki İlk Uçuş Denemesi (1162)", *Belleten*, LXVI/247, (2002), s. 839-848.
- _____, "Antalya'ya Yapılan İlk Akınlar ve Şehrin Selçuklu Hakimiyeti Altına Girmesi", *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu 18-19 Aralık 2003*, yay. haz. Necdet Ekinci – Hatice Akın, Antalya 2006, s. 1-8.
- _____, "Melikşah", *DİA*, XXIX, s. 58-59.
- _____, "Mesud II", *DİA*, XXIX, s. 342-344.
- Koca, Salim, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, Ankara 1997.

- Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Alâeddîn Keykubad ve Zamanı*, yay. haz. Salim Koca – Sinan Tarifci, İstanbul 2020.
- Küçük, Abdurrahman, “Ahid”, *DİA*, I, s. 532-533.
- Kütükoğlu, Mübahat, “Ahidnâme. Türk Tarihi”, *DİA*, I, 536-540.
- Lane, Edward William, *An Arabic – English Lexicon*, II, V, VII-VIII, Beirut 1980.
- Merçil, Erdoğan, *Selçuklular Zamanında Dîvân Teşkilâtı (Merkez ve Eyâlet Dîvânları)*, İstanbul 2015.
- Muhammed Mu‘în, *Ferheng-i Fârsî*, I-II, Tahran 1375/1996.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu’-d-düvel, Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, Türkçe terc. ve neşr. Ali Öngül, İzmir 2001.
- Öden, Zerrin Günal, “Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud Hakkında Bazı Görüşler”, *Belleten*, LXI/231, (1997), s. 287-300.
- Özaydın, Abdülkerim, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, Ankara 1990.
- _____, “İbn Bîbî”, *DİA*, XIX, s. 379-382.
- _____, “Kılıcarslan II”, *DİA*, XXV, s. 399-403.
- Özel, Ahmet, “Adak”, *DİA*, I, s. 337-340.
- Özgüdenli, Osman G., *Ortaçağ’da Türkler, Moğollar, İranlılar (Kaynaklar ve Araştırmalar)*, İstanbul 2020.
- Özkuyumcu, Nadir, “Hilf”, *DİA*, XVIII, s. 29-30.
- Öztürk, Necdet, “15. Yüzyıl Osmanlı Kroniklerinde And/Yemin Kayıtları”, *Yemin Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul 2013, s. 5-16.
- Öztürk, Nermin, “İlahi Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII/13, (2002), s. 167-192.
- Palabıyık, Hanefi, *Valilikten İmparatorluğa Gazneliler Devlet ve Saray Teşkilatı*, Ankara 2002.
- Pedersen, J. – [Y. Linant de Bellefonds], “Kasam”, *EP*, IV, s. 687-690.
- Pedersen, Johs., “Kasem”, *İA*, VI, s. 374-378.
- Sarıcı, Burak Nazif, *Haçlıları Durduran Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan*, İstanbul 2022.
- Sevim, Ali, *Anadolu Fâtihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara 1990.
- _____, “Keyhusrev I”, *DİA*, XXV, s. 347-349.
- _____, “Keyhusrev II”, *DİA*, XXV, s. 348-350.
- _____, “Keyhusrev III”, *DİA*, XXV, s. 350-351.
- _____, “Kılıcarslan III”, *DİA*, XXV, s. 403.
- _____, “Süleyman Şah I”, *DİA*, XXXVIII, s. 103-105.
- Steingass, Francis Joseph, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London 1963.
- Sümer, Faruk, “Keykâvus I”, *DİA*, XXV, s. 352-353.
- _____, “Keykâvus II”, *DİA*, XXV, s. 354-356.
- _____, “Keykubad I”, *DİA*, XXV, s. 358-359.
- _____, “Kılıcarslan IV”, *DİA*, XXV, s. 403-405.
- Şahinoğlu, Nazif, “Yemin”, *İA*, XIII, s. 384.
- Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyasî Tarih Alp Arslan’dan Osman Gazi’ye (1071-1318)*, İstanbul 2011.
- _____, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Metin, Tercüme ve Araştırmalar*, Ankara 2014.
- _____, “Keyhusrev I”, *İA*, VI, s. 613-620.
- _____, “Keyhusrev II”, *İA*, VI, s. 620-629.

- _____, “Keykâvus I”, *İA*, VI, s. 631-642.
 _____, “Keykâvus II”, *İA*, VI, s. 642-645.
 _____, “Keykubâd I”, *İA*, VI, s. 646-661.
 _____, “Kılıç Arslan I”, *İA*, VI, s. 681-688.
 _____, “Kılıç Arslan II”, *İA*, VI, s. 688-703.
 _____, “Kılıç Arslan III”, *İA*, VI, s. 703.
 _____, “Kılıç Arslan IV”, *İA*, VI, s. 703-707.
 _____, “Süleyman-şah I”, *İA*, XI, s. 201-219.
 _____, “Süleyman-şah II”, *İA*, XI, s. 219-231.

Tüzmeç, Seyfullah, *İbn Bîbî'nin el-Evâmiru'l-'Alâ'iyye fî'l-umûri'l-'Alâ'iyye Adlı Eserinde Kullanılan Siyâsî-İdarî-Askerî İstılâh ve Unvanların Tespit, Tahlil ve Değerlendirmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2021.

Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Türkçe terc. Hrant D. Andreasyan, Ankara 2000.

Uyumaz, Emine, *Sultan I. Alâeddîn Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasî Tarihi (1220-1237)*, Ankara 2003.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1988.

van Arendonk, C. “Hilf”, *İA*, V/1, s. 486-487.

Yazıcızâde Ali, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk [Oğuznâme-Selçuklu Tarihi] (Giriş, Metin, Dizin)*, haz. Abdullah Bakır, İstanbul 2009.

Yeniçeri, Celal, “Mezâlim”, *DİA*, XXIX, s. 515-518.

Yinanç, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, I-II*, Ankara 2020.

OATHS OF THE SELJUK SULTANS OF ANATOLIA

Seyfullah TÜZMEK*

The act of swearing an oath using the name or attributes of God or his holy values to reinforce a word or behavior, to increase credibility and reliability, or to call on God as a witness to action taken or planned, is an accepted method that can be applied in various situations in Islam, as in many other religions and civilizations. The term yamīn, which carries meanings such as “right hand, right side, power, strength” in literal terms, derives its significance from the mutual agreement of the parties involved to generally use their right hands. While taking an oath is recognized as a method in Islam to affirm the truthfulness and gain trustworthiness of a person’s statements and activities when necessary, excessive swearing is not considered appropriate, and breaking an oath is considered a major sin. The act of oath-taking has been viewed as an important practice both in pre-Islamic Turkish traditions and in the history of the Turks, both before and after their embrace of Islam, in various situations such as establishing friendships and alliances, reinforcing the accuracy of spoken words, and gaining the trust of the other party. Accordingly, oath-taking, which appears to be an important and ancient practice in Turkish history both religiously and socially, is also identified as an action performed by the sultans of the Seljuk state established in the 11th century during the conquest of Anatolia. The Seljuk sultans have taken oaths both verbally and in writing towards their counterparts to demonstrate the truthfulness of their words and actions on various occasions.

Most of the examples regarding the verbal or written oaths taken by the sultans of the Seljuk state of Anatolia can be found in the work titled al-Evāmiru’l ‘Alā’iyye fī’l-umūri ’l- ‘Alā’iyye by Ibn Bibi (d. 684/1285 or later), one of the most important sources of that period. The identified examples primarily involve the assurance of the safety of life and property for those under siege, which constituted the most significant condition of surrender during a city or fortress siege. In such cases, the sultans would make verbal promises, take oaths, and also prepare written oath letters known as saugand-nāma and ahd-nāma. Furthermore, it is observed that the Anatolian Seljuk sultans took oaths in various situations and by the requests of different parties, such as establishing friendships and alliances with other rulers, reaching agreements with members

* PhD Student, Marmara University Institute of Turkic Studies, Department of Turkish History, Division of Medieval History, Istanbul / Turkey, seyfullahtuzmek@outlook.com, ORCID ID: 0000-0001-6031-1810

of dynasties or state officials on various matters, and developing commercial activities in the country.

When examining the oaths of the sultans of the Seljuk state of Anatolia, it is possible to group them under three categories: Verbal oaths, written oaths, and both verbal and written oaths. In the Seljuk state of Anatolia, the sultans would give verbal oaths to their counterparts and also write oath letters such as *saugand-nāma* and *ahd-nāma* to demonstrate the accuracy of their words and actions in various events. Moreover, these oaths were sometimes made in the presence of respected individuals as witnesses to ensure that they would be honoured and long-lasting. Additionally, it has been determined that these oaths, made for various purposes and requirements, are referred to in sources with Arabic terms such as *yamīn* (plural: *aimān*), *qasām* (plural: *aqsām*), *ahd* (plural: *uhūd*), *hīlf*, *mīšāq* (plural: *mavāšīq*), Persian terms such as *saugand* and *paimān* as well as the Turkish term *ant*. However, it is also observed that there were instances where the sultans broke their oaths.

When examining the cases related to the verbal, written, and both verbal and written oaths of the sultans of the Seljuk state of Anatolia, it can be observed that the sultans took oaths to their neighbors, rulers or state officials whom they had relations or were at war on various issues such as alliance, peace, pardon, and assurance of life and property. They also made promises and oaths to other rulers and merchants to develop commercial activities in the Seljuk state of Anatolia. It can be concluded that the sultans, to establish and maintain their power, authority, and sovereignty, sought to confirm the reliability and credibility of their actions and behaviors through oaths. Considering that taking an oath is a religious obligation, these actions of the Seljuk sultans can also be regarded as a matter of faith and significant religious responsibility, providing insights into their inner beliefs and worldviews. The fact that one would demand an oath from the all-powerful sultan, who had worldly authority second only to the Creator, reveals its importance since there was no valid assurance other than the oath.

In the sources, it is seen that almost all of the Seljuk sultans of Anatolia performed the act of taking oaths in various situations by the requests of their counterparts. Examples of this oath-taking practice can be found starting with *Sulaymānshāh b. Kutulmish* (1075-1086) the founder and first sultan of the state, and continuing with *Izz al-Dīn Qilij-Aslan I* (1092-1107), *Ghiyāth al-Dīn Kaikhusraw I* (1192-1196, 1205-1211), *Rukn al-Dīn Sulaimānshāh II* (1196-1204), *Izz al-Dīn Kaikāwus I* (1211-1220), *Alā' al-Dīn Kaiqubād I* (1220-1237), *Izz al-Dīn Kaikāwus II* (1246-1249 independent, 1249-1262 joint reign), *Rukn al-Dīn Qilij-Aslan IV* (1249-1254, 1257-1266), and the last ruler of the Seljuk state of Anatolia, *Ghiyāth al-Dīn Mas'ūd* (1282-1296, 1302-1308).

Based on these considerations, the present study seeks to investigate the examples obtained from the sources on how, for whom, and in what circumstances the Anatolian Seljuk sultans took oaths.